

KAYSERİ'DE YAŞAYAN ÇERKES GENÇLERİNİN KİMLİK- SİYASET ALGISI: SİYASAL İLGİ, BİLGİ VE KATILMA DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

A Study on Perceptions of Identity and Politics by the Circassian Youth in Kayseri
and Their Level of Political Interest, Knowledge and Participation

M. İnanç ÖZEKMEKÇİ* & H. Birsen HEKİMOĞLU**

Özet

2014 yılında Türkiye'de yaşayan Çerkesleri temsil amacıyla kurulan ilk siyasal parti olan *Çoğulcu Demokrasi Partisi* (ÇDP), Çerkeslerin ilk kez kendi kimlikleri üzerinden siyasal alanda var olabilmeleri açısından önemli bir kırılma noktasını ifade etmektedir. Parti, 2015 genel seçimlerine 7 ilde 9 bağımsız adayla girmiştir. Bu illerden biri de Çerkeslerin Türkiye'de en yoğun nüfusa sahip oldukları il olan Kayseri'dir. Seçim sonuçları Çerkes seçmen nüfusunun Kayseri bazında bir belirleyiciliğe sahip olduğunu göstermiştir. Buradan hareketle bu çalışma; Kayseri'de yaşayan 18-35 yaş aralığındaki Çerkes gençlerinin bu belirleyiciliğin ne kadar farkında olduklarını, Çerkes kimliği ile siyaset arasında nasıl bir ilişki kurduklarını, ayrıca genel olarak siyasal ilgi, bilgi ve katılma düzeylerini anlamayı hedeflemektedir. Çalışma 15 Mayıs 2018 - 18 Ağustos 2018 tarihleri arasında Kayseri'de belirtilen yaş aralığında yer alan 227 Çerkes genci ile yapılan anket ve yüzyüze derinlemesine görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Anket esas itibarıyla ilki katılımcıların siyasal özneler, kurumlara ve süreçlere yönelik ilgi, bilgi ve katılımını, diğeri ise ÇDP ile ilgili düşüncelerini, siyaset ile Çerkes kimliği arasında kurdukları ilişkiyi anlamaya yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler:
Çerkesler ve Siyasal Hayat,
Çoğulcu Demokrasi Partisi,
Kayseri Çerkes Topluluğu

JEL Kodları:
D72, D70, D71

Abstract

The establishment of the Pluralistic Democracy Party (ÇDP) which is the first political party that claimed to represent the Circassians living in Turkey, in 2014, was a significant breaking point indicating the willingness of the community for the first time to express themselves in the political arena through their ethnic identity. The party entered the 2015 general elections with 9 independent candidates in 7 provinces including Kayseri which is supposed to be the most densely inhabited one by the Circassian population in Turkey. The election results revealed that the Circassian voters had a determining electoral role in Kayseri. Regarding this, this study aims to explore to what extent the Circassian youth between the ages of 18-35 living in Kayseri are aware of their role, how they establish a relationship between Circassian identity and politics, as well as their level of political interest, knowledge, and participation in general. The research was carried out in Kayseri province, between May 15, 2018 - August 18, 2018, using questionnaire survey and face-to-face interview method with 227 Circassian youth. The survey consists of two main parts; one measuring political interest, knowledge and participation of the respondents, and the other measuring their thoughts on ÇDP and the relationship they construct between politics and Circassian identity.

Keywords:
Circassians and Political Life,
Pluralist Democracy Party,
Kayseri Circassian Community

JEL Codes:
D72, D70, D71

* Dr. Öğretim Üyesi, Erciyes Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
inancozekmekci@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0996-6664

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi SBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü (emekli)
birsens@ gmail.com, ORCID: 0000-0003-0167-3672

1. Giriş

Türkiye’deki en büyük etnik/kültürel gruplardan biri olan Çerkeslerin, Cumhuriyet tarihi boyunca siyasal alanda önemli aktörler olarak yer almakla birlikte Çerkes kimliği üzerinden siyaset yapmadıklarını, daha çok kültürel kimliklerini korumak amacıyla örgütlendiklerini görmekteyiz. Bunda devletin izlediği politikalar kadar Çerkeslerin kimlik ile siyaset arasındaki ilişkiye bakış açıları da etkili olmuştur. Ancak 15 Ağustos 2014 tarihinde Türkiye’de ilk kez Çerkesleri temsil etmek amacıyla Çoğulcu Demokrasi Partisi (ÇDP) adında bir parti kurulmuştur. Bu, Cumhuriyet tarihi boyunca Çerkeslerin siyaset yapma biçimlerinde önemli bir değişikliğe işaret etmektedir.

Bilindiği gibi, Çerkesler Türkiye’nin çeşitli yerlerinde gruplar halinde yaşamaktadırlar. Bu gruplardan birini de Kayseri merkezi, ilçe ve köylerinde yerleşmiş olanlar oluşturmaktadır. Çerkesleri temsil etmek amacıyla kurulan ÇDP’nin, ülke genelinde teşkilatlanmasını tamamlayamadığı için 7 Haziran 2015 seçimlerine bağımsız adaylar ile girdiği 7 ilden birisi de Kayseri’dir. Kayseri’den seçimlere ÇDP’nin desteklediği bağımsız aday olarak giren ve aynı zamanda partinin kurucuları arasında yer alan Emine Arslanok Sezgin 5,161 (%0,65) oy almıştır. Çerkeslerin yoğun olarak yaşadığı Pınarbaşı ilçesinde bu oran %7,92’ye kadar çıkmıştır. Bu seçimler sonucunda hükümetin kurulamaması üzerine 01 Kasım 2015 tarihinde yinelenen genel seçimlerde Emine Arslanok Sezgin tekrar aday olmamış ve ÇDP de başka aday göstermemiştir, ancak AKP’den aday olarak gösterilen ve Çerkes olan Hülya Atçı Nergis milletvekili olarak seçilmiştir. Bu durum, Kayseri siyasetinde Çerkeslerin belirli bir düzeyde belirleyiciliklerinin olduğu işaret etmektedir. Bu çalışma, Kayseri merkezi, ilçe ve köylerinde yaşayan 18-35 yaş aralığındaki Çerkeslerin bu belirleyiciliğin ne kadar farkında olduklarını, hem Kayseri’de hem de genel olarak ülkede Çerkes kimliği ile siyaset arasında nasıl bir ilişki kurduklarını, ayrıca genel olarak siyasal ilgi, bilgi ve katılma düzeylerini anlamayı hedeflemektedir.

Çalışma 15 Mayıs 2018 - 18 Ağustos 2018 tarihleri arasında Kayseri merkezi, Pınarbaşı ilçesi ve Pınarbaşı’na bağlı 13 köyde (mahallede), 18-35 yaş aralığındaki 227 Çerkes genci ile yapılan anket ve yüzyüze derinlemesine görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Anket soruları 24 Nisan 2018 Tarihli Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından 43 numaralı başvuru olarak onaylanmıştır. Ankete 88 kadın (%38,8) ve 139 (%61,2) erkek olmak üzere 227 kişi katılmayı kabul etmiştir. Bu çalışma, Çerkesler üzerine daha önce yapılan çalışmaların verileri ile karşılaştırma yapma amacı taşımamaktadır. Aynı zamanda elde edilen veriler, bunlardan yola çıkılarak Türkiye’de yaşayan tüm Çerkesler için bir genelleme yapılmasına imkân verecek nitelikte değildir. Amaç, sadece belirtilen coğrafi bölgede, belirtilen yaş aralığında olan genç Çerkeslerin yukarıda belirtilen konulara ilişkin görüşleri/tutumları/davranışları hakkında bir durum tespiti yapmaktır. Aynı zamanda elde edilen veriler, ileride yapılacak başka çalışmalar için bir karşılaştırma imkânı yaratabilir. Bu çalışmada, araştırma ve yayın etiği şartlarına uyumuştur.

2. Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırları

Kendi kültürel kimliklerine ve toplumun genelinden ayırıcı özelliklerine yapmış oldukları özel vurguyu dikkate alırsak, Çerkesleri sadece bir etnik grup olarak değil etnik/kültürel grup olarak tanımlamak daha doğrudur. Diğer yandan, Çerkeslerin aynı zamanda Müslüman olması,

onları toplumun geri kalanı ile bağlantılı kılan bir unsurdur. Belki de bu nedenle, genellikle Türkiye’de Çerkeslerin herhangi bir kültürel ve politik ayrımcılığa uğramadığı genel olarak kabul edilen bir görüştür; ancak Kaya’nın yapmış olduğu araştırma, bu görüşün kısmen doğru olmakla birlikte özellikle Cumhuriyetin kuruluş yıllarında diğer birçok etnik gruba olduğu gibi Çerkeslere yönelik olarak da ayrımcı politikalar yürütüldüğünü göstermektedir (Kaya, 2004). Hatta Kurtuluş Savaşı’nda Çerkes askerler ve komutanların büyük başarı göstermesine rağmen daha sonraki yıllarda çeşitli nedenlerle, özellikle Saltanat taraftarı Anzavur ayaklanması (İğdemir, 1989) ve Çerkes Ethem hadisesi nedeniyle “... Cumhuriyetçi siyasal elit tarafından ‘hain’, ‘gerici’ ve ‘Cumhuriyet karşıtı’ olarak nitelendirilmişlerdir (Kaya, 2007, s. 57) .

Göçmen azınlık gruplarının genel olarak ayrımcılığa uğradığı ve siyasete yeterince katılmadıkları, bunun nedeninin de buldukları ev sahibi ülkelerde kendilerine tanınan katılım fırsatlarının kısıtlı olduğuna dair genel bir kanı bulunmaktadır. Ancak pratikte bu genel kabule uymayan örnekler de bulunmaktadır, örneğin çokkültürlü demokrasinin önemli örneklerinden olan Hollanda’da yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, dört büyük etnik azınlık grubu, dört büyük şehrin belediye konseylerinde nüfus oranlarına göre temsil edilmekte ve aynı zamanda ülkede yaşayan yabancılar da yerel seçimlerde oy kullanabilmektedir (Fennema ve Tillie, 2001). Bu örnekte hem etnik grupların siyasal katılım kanalları açıktır hem de etnik gruplar, etnik örgütlenme ve siyasal güven duygusu düzeylerine göre değişen oranlarda katılmaya yatkındır. Ancak diğer yandan, ABD’de yapılan çalışmalar, Siyahlar, Latinolar ve Asya kökenli Amerikalıların aynı katılım fırsatlarına sahip olmalarına rağmen katılımın düzeylerinin farklı olduğunu, Siyahlar ve Latinoların Asya kökenli Amerikalılara oranla daha yüksek oranda siyasete katıldığını göstermektedir. Bu örnekte, etnik köken ve siyasal katılım fırsatlarının dışında grup bilinci, İngilizce bilme düzeyi, hangi kuşaktan göçmen oldukları, eğitim ve gelir düzeyi gibi çok sayıda değişkenin bu farklılığa neden olduğu görülmektedir (Uhlener, Cain ve Kiewiet, 1989). Bu nedenle etnik veya diğer farklılıklara dayalı grupların siyasete katılımını sadece kurumsal/yasal imkânlar ve sınırlılıklar üzerinden değil aynı zamanda grubun diğer özelliklerini (örneğin grup bilinci, dayanışma düzeyi, örgütlenme düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, toplumun geri kalanı ile ilişkileri, kültürel özellikleri, siyasal kurumlara güven düzeyi, siyasal süreci etkileme kapasitelerine ilişkin değerlendirmeleri vb.) de dikkate alarak değerlendirmek gerekmektedir.

Türkiye’de hangi etnik gruptan olursa olsun tüm vatandaşların yasal olarak seçme ve seçilme hakkı vardır, bu nedenle kurumsal yapılar bakımından herhangi bir sınırlılıktan bahsetmek mümkün değil denebilir, ancak Cumhuriyet tarihinde dönem dönem etnik/kültürel/dinsel/mezhepsel bakımlardan örgütlenme ciddi kısıtlamalara tabi olmuş, örneğin etnik temele dayalı dernek, siyasal parti gibi siyasal katılma kanallarının kurulması yasal olarak engellenmiştir. Bu durum etnik grupların oy vermelerini veya aday olmalarını engellemese de, kendi kimliklerini doğrudan temsil eden partiler yerine, kendilerine yakın hissettikleri partilere oy vererek ancak kısıtlı temsil imkânına sahip olmalarını sağlayabilmiştir. 1961 Anayasası ile gelen demokratik ortam diğer gruplar gibi Çerkes örgütlenmelerinin de önünü açmış ve Çerkesler etnik kökenlerine işaret eden isimlerle dernek ve kulüpler kurmuşlarsa da bunlar siyasal bir partiye dönüşme imkânı bulamamış, 1980 askeri müdahalesi ile birlikte tüm diğer dernekler gibi kapatılmıştır. Ancak 1990’lardan itibaren siyasal olarak örgütlenme yeniden mümkün olmuştur. Bu imkânla birlikte Çerkesler yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde çok sayıda kulüp, vakıf, dernek kurmuştur. Burada dikkati çeken nokta, bu örgütlenmelerin önemli bir kısmının sadece topluluğun kültürel olarak ayakta kalmasını hedeflemediği, aynı zamanda

kendilerini ideolojik olarak da konumlandırmış olduğudur. Aşağıda değinilecek olan bu örgütlenmeler uzunca bir süre siyasal partileşmeye dönüşmemiştir. Çerkeslerin Türkiye genelinde seçmen olarak seçimlere katılım düzeylerine ilişkin özel bir çalışma bulunmaması beraber, hem Kayseri’de gençler üzerine yapılan bu çalışmanın sonuçları hem de topluluğun ileri gelenleri ile yapılan görüşmelerden, seçimlere katılımın Çerkesler arasında düşük olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak seçimlerde oy verme dışındaki katılım düzeylerinde; örneğin siyasal partilere üye olma, siyasi partilerin seçim kampanyalarına katılma ve özellikle de Çerkesleri temsil eden bir parti kurma ve Çerkes kimliği üzerinden siyaset yapma konusunda çekimser oldukları görülmektedir. 1990’lardan itibaren çeşitli girişimler olmakla birlikte, bu amaçla ilk önemli adım 2014 yılında atılmış ve Çoğulcu Demokrasi Partisi (ÇDP) adında Çerkesleri temsil eden bir siyasi parti kurulmuştur. Bu durum, Cumhuriyet tarihi boyunca Çerkeslerin siyaset yapma biçimlerinde önemli bir değişikliğe işaret etmektedir. Artık grup olarak kültürel varlıklarını koruyabilmek ve grup çıkarlarının temsilini sağlayabilmek için dernekleşmenin yeterli olmadığını, kendi taleplerini ve sorunlarını siyasal alana ancak kendilerinin taşıyabileceğini bunu da bir Çerkes partisi kurarak gerçekleştirebileceklerini fark etmiş oldukları anlaşılmaktadır.

2014 yılında Çoğulcu Demokrasi Partisi (ÇDP) adıyla kurulan ve Türkiye’de yaşayan Çerkesleri temsil amacı taşıyan bu parti, ülke genelinde teşkilatlanmasını tamamlayamadığı için 7 Haziran 2015 seçimlerine 7 ilde 9 bağımsız adayla girmiştir. (İstanbul 3 bölge, Samsun, Ankara, Eskişehir, Düzce, Bursa ve Kayseri). Kayseri’den seçimlere bağımsız aday olarak giren ancak Çoğulcu Demokrasi Partisi tarafından desteklenen ve aynı zamanda partinin kurucuları arasında yer alan Emine Arslandok Sezgin 5,161 (%0,65) oy almıştır. Bu oran, Çerkeslerin yoğun olarak yaşadığı Pınarbaşı ilçesinde %7,92’ye kadar çıkmaktadır (1,139 oy).¹ 7 Haziran 2015 seçimlerinde Kayseri’de ana akım partilerden Çerkes kökenli milletvekili adayı gösterilmemiştir. Hükümetin kurulamaması üzerine 01 Kasım 2015’te yinelenen genel seçimlerde bu sefer CHP ve AK Parti Arslandok’un bir önceki seçimde aldığı 5.000 civarındaki oyu kendi partilerine çekebilmek için adayları arasına Çerkesleri de almıştır. CHP 4. sırada Çerkes kökenli Türker Tok’u, AKP ise 5. sırada Çerkes kökenli Hülya Atçı Nergis’i aday göstermiştir. Ancak daha sonra Türker Tok adaylığını geri çekince, Çerkes kökenli tek aday kalmıştır. Yinelenen bu seçimde Emine Arslandok Sezgin aday olmamış, ÇDP de herhangi bir aday göstermemiştir. AKP’den aday olarak gösterilen Hülya Atçı Nergis milletvekili olarak

¹ Kayseri’de yaşayan Çerkes nüfusun ne kadar olduğu konusunda resmi bir veri bulunmamaktadır. Bazı Çerkes dernekleri ve Kayseri Çerkes topluluğunun önde gelen isimleri tarafından yapılan açıklamalarda Kayseri’deki Çerkes nüfusunun 80.000 ila 100.000 arasında olduğu iddia edilmekle beraber (Altınkaya, 2015), Çerkeslerin çoğu bu rakamın abartılmış olduğunu düşünmektedir. 1965 nüfus sayımına göre Kayseri’de yaşayan hem anadil olarak hem de ikinci dil olarak Çerkesçe konuşan nüfus 17.110’dur. Aynı sayımda Kayseri nüfusu 536.206’dır. Eğer yapılan sayımda tüm Çerkesler anadilini/ ikinci dilini Çerkesçe olarak beyan ettiyse, o dönemde Kayseri nüfusunun %3,19’u Çerkesdir. 2015 nüfus sayımına göre Kayseri nüfusu 1.341.056’dır ancak bu sayımda anadili sorusu olmadığı için Çerkes nüfusa ilişkin veri bulunmamaktadır. 1965’ten 2015’e Çerkeslerin nüfusun geri kalanı ile aynı oranda arttığı ve dışarıya hiç göç vermediği düşünülse bile, Kayseri’de yaşayan Çerkes nüfus en fazla 42.779’dur. Kayseri’de 2015 yılında seçmen sayısı nüfusun %67,75’ini oluşturmaktadır. Çerkes nüfusun da aynı oranda seçmen sayısına sahip olduğu varsayılırsa, seçmen sayısı en fazla 28.928 olabilir. Buna göre, Arslandok, 7 Haziran 2015 seçimlerinde Kayseri’de Çerkes seçmenlerin %17,8’inin oyunu alabilmiştir. Ancak diğer yandan, 1965 ve öncesi seçimlerde anadilini ve ikinci dilini Çerkesçe olarak beyan etmeyen çok sayıda Çerkes olduğunu bu nedenle nüfusun belirtilenden daha fazla olduğunu söyleyen Çerkesler de vardır. Çerkeslerin nüfusu konusu oldukça tartışmalıdır (buna bir örnek olarak bkz. Hatam, 2009). Bu nedenle burada 1965 nüfus sayımının resmi verileri üzerinden tahmin yürütülmesi tercih edilmiştir.

seçilmiştir. Elbette, Nergis'in seçilmesinde aday gösterildiği parti olan AKP'nin Kayseri'de en yüksek oy alan parti olması Çerkes olmasından çok daha etkili olsa da, Çerkeslerin Kayseri siyasetinde bir dereceye kadar belirleyiciliklerinin olduğu söylenebilir. 7 Haziran seçimlerinde ÇDP'nin desteklediği bağımsız aday Arslanok'un özellikle Pınarbaşı'nda aldığı %7,92'lik oy, - Çerkes partisi olsun veya olmasın herhangi bir partiden bağımsız olarak - Çerkes olmasının etkili olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın amaçlarından birisi, Çerkes kimliğinin ve bu kimlik üzerinden siyasal katılımın Kayseri gençleri ölçeğinde ne düzeyde olduğunu tespitidir. Diğer bir ifadeyle, Kayseri'de yaşayan Çerkes gençleri bu belirleyiciliğin ne kadar farkındadırlar ve bunu önemsemekte midirler; Çerkes kimliği üzerinden siyaset yapma konusunda ne düşünmektedirler; ve ayrı bir Çerkes siyasal partisi oluşumuna nasıl bakmaktadırlar? Çalışmanın ikinci amacı, belirtilen grubun genel olarak siyasete ilgi; ülkedeki genel siyasal süreç ve aktörler konusundaki bilgi; ve oy verme, siyasal parti üyeliği ve siyasal parti için çalışma ile sınırlı olmak üzere siyasal katılma düzeylerini ölçmektir.

3. Çalışmanın Metodu

Çalışma 15 Mayıs 2018 – 18 Ağustos 2018 tarihleri arasında Kayseri Merkezi, Pınarbaşı İlçesi ve Pınarbaşı'na bağlı 13 köyde (mahallete)², 18-35 yaş aralığındaki 227 Çerkes ile yapılan anket ve yüzyüze derinlemesine görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Ankete 88 Kadın (%38,8) ve 139 (%61,2) erkek katılmayı kabul etmiştir. Çalışma başlamadan önce 15 Mayıs 2018 – 28 Mayıs 2018 tarihleri arasında 14 Çerkes genci ile bir pilot çalışma yapılarak soru kitapçığındaki eksikler/hatalar giderilmiş, aynı zamanda Kayseri'de yaşayan Çerkes topluluğu hakkında sahip olunan bilgiler detaylandırılmıştır.

Ana kütlenin Kayseri merkez, Pınarbaşı ilçe ve köyleri olarak seçilme nedenlerinden birisi, bu konu bağlamında daha önce Türkiye'de yaşayan Çerkesler üzerine yapılan çalışmalar bulunmakla birlikte, özellikle Kayseri Çerkesleri üzerine yapılmış bir çalışmanın bulunmamasıdır. Tek istisna, Sivas ile Kayseri arasında yer alan ve her iki ile bağlı köy ve ilçeleri içine alan Uzunyayla'da yaşayan Çerkeslerin etnik kimlik ve siyasal katılmaları üzerine yapılmış olan bir Yüksek Lisans tezi çalışmasıdır (Budak, 2014.). İkinci neden, Kayseri'nin Türkiye'de en yoğun Çerkes nüfusunun bulunduğu il olduğunun varsayılmasıdır. ÇDP'nin bağımsız aday gösterdiği 7 ilden birisinin Kayseri olması ise bir diğer nedendir. Ve nihayet, araştırmanın gerçekleştirilmesini kolaylaştıran bir unsur olarak, araştırmacılarından birinin Kayseri'de ikamet ediyor olmasıdır. İlçe ve köylerin seçimi yapılmadan önce Kayseri'ye bağlı ilçe ve köylerde yaşayan nüfusun dağılımı üzerine bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmada Yahyalı ve Develi ilçelerine bağlı birer tane Çerkes köyü olduğu, buna karşın Pınarbaşı'na bağlı Çerkes köyü sayısının oldukça yüksek olduğu anlaşılmıştır. Aslında o bölgede yer alan Çerkes köyleri Uzunyayla Platosu'nda yer almaktadır, ancak Uzunyayla'nın bir kısmı Sivas ili sınırları içindedir, bu nedenle bunlar çalışmanın dışında tutulmuştur. Çalışmamız Uzunyayla köylerinden Kayseri Pınarbaşı ilçesine bağlı olan köyleri kapsamaktadır. Pınarbaşı'na bağlı

² Bilindiği gibi, 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı yasa ile Kayseri dâhil 14 ile bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmıştır. Ancak bu yerleşim birimleri iktisadi ve sosyal olarak köy özellikleri göstermektedir ve halk tarafından da günlük dilde köy olarak ifade edilmektedir.

Çerkes köyü 13’ten fazladır ancak bunlardan ulaşımı daha kolay olan, kartopu yöntemi ile ulaşılabilen ve köyde yaşayan genç Çerkes olduğuna dair bilgi alınan köyler çalışmaya dahil edilmiştir.

Görüşülenlerin dağılımı şöyledir: Kayseri Merkez (190 kişi), Pınarbaşı ilçe (4 kişi), Pınarbaşı’na bağlı köyler (33 kişi). Görüşme yapılan köyler Taşoluk, İnlören, Söğütlü, Demirciören, Aygörmez, Panlı, Örenşehir, Devederesi, Yukarı Potuklu, Gebelek, Kaynar, Hilmiye ve Taşköprü’dür. Görüşmelerin yapıldığı tarih aralığının yaz olması nedeniyle, tarımsal faaliyetlere yardım etmek amacıyla gençlerin şehirden köylere gideceği umulmuş, ancak beklendiği gibi olmamıştır. Köylerde belirlenen yaş aralığında gençler yok denecek kadar azdır. Köyde yaşayanlar, bırakın gençleri orta yaşlıların bile artık köye nadiren ziyaret amacıyla geldiğini, tarımsal faaliyetlerle ilgilenmediklerini, çoğunun ya memur olduğunu ya da kasabalarda veya merkezde ticaretle uğraştıklarını, bir kısmının da diğer büyük kentlere göç ettiğini söylemişlerdir. Köylerde ulaşılabilen 33 gencin de sadece 2’si kadındır. Pınarbaşı ilçe merkezinde de beklendiği gibi geniş bir Çerkes kitlesinin artık olmadığı, burada yaşayanların önemli bir kısmının Avşar Türkleri olduğu, Çerkeslerin büyük kısmının Pınarbaşı’na bağlı köylerde yaşadığı anlaşılmıştır.

Ankete katılan kişilere kartopu yöntemi ile ulaşılmıştır. Çalışmayı gerçekleştirenlerden birisi Erciyes Üniversitesi’nde öğretim üyesidir, bu nedenle ilk temaslar Erciyes Üniversitesi ile şehirdeki diğer üniversitelerde öğrenci olan Çerkeslerle kurulmuş, onların yönlendirmesi ile arkadaş, akraba ve komşu gibi tanıdıklarına ulaşılmıştır. İlçe ve köylerdeki Çerkeslerle temas da aynı yöntem ile kurulmuştur. Erciyes Üniversitesi’nde öğretim üyesi olan ve Kayserili olmamakla beraber işi gereği 10 yıla yakındır orada yaşayan ve çeşitli vesilelerle (alışveriş, devlet dairesinde resmi iş takibi, tıbbi muayene vb.) esnaf, serbest meslek sahibi, devlet memuru gibi kişilerle teması olan araştırmacının bu ilişkileri, öğrenci dışındaki görüşmecilere ulaşılmasını kolaylaştırmıştır. Görüşülenlerin önemli bir kısmının öğrenci (%42,3) olması, seçilen yaş aralığı ile ilgilidir. İkinci sırada %26,0 ile serbest meslek yer almakta, ardından %12,8 ile memur gelmektedir.

Çalışmada hem anket yöntemi hem de yüzyüze derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır (Kali-Kanti Yöntem). Yüzyüze görüşmeler sırasında bir yandan da 111 sorudan oluşan anket doldurulmuştur. Sorular önceden yapılandırılmış olmakla birlikte, görüşmeler daha serbest bir ortamda ve sohbet havasında gerçekleştirilmiş, böylece görüşülen kişinin kendisini daha rahat ifade etmesine imkân verilmiştir. Ancak diğer yandan yapılandırılmış bir anketin bulunması da görüşmenin sınırlarının amacın çok dışına çıkmasını engellemiştir. İki yöntemin bir arada kullanılmasının nedeni, her bir yöntemin dezavantajlarının mümkün olduğunca minimize edilerek daha fazla bilgi edinmenin hedeflenmesidir. Bilindiği gibi, kantitatif yöntem sistematik bir yöntemdir ve elde edilen veriler daha kesin, güvenilir ve dolayısıyla daha ikna edici olarak değerlendirilmektedir ve aynı zamanda başka araştırmacılar tarafından kontrol edilme imkânını da vermektedir. Ancak, diğer yandan görüşülen kişi ile temas ya dolaylıdır ya da çok kısadır, bu nedenle kişinin dünyasına nüfuz etmek zordur. Kalitatif yöntem ise kantitatif yöntem kadar güvenilir değildir ve doğrulanmaya ihtiyaç duyar; örneklemin temsiliyeti ve bulguların genelleştirilebilirliği kuşkuludur. Ancak diğer yandan görüşülen kişilerle daha yakın ve uzun süreli iletişim kurma ve böylece onların sosyal yaşamının derinliklerine inme imkânı verdiği için çok daha zengin ve yoğun verilere ulaşmayı mümkün kılmaktadır (Bryman, 1988; Driscoll, Yeboah, Salib ve Rupert, 2007). Bu çalışma elde edilen bulguları Türkiye’de yaşayan tüm 18-35 yaş arası Çerkesler için genelleştirmeyi hedeflememektedir, bunun yerine kendisini

‘Çerkes’ olarak tanımlayan veya kendisini öyle tanımlamasa da Çerkes topluluğunun bir üyesi olarak görülen/tanınan gençlerin - araştırma yapılan coğrafya ile sınırlı olmak üzere - araştırmanın soruları ile ilgili olarak görüşlerini/düşüncelerini/duygularını ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Çalışma esas itibariyle iki ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan birisi siyasal özneler, kurumlara ve süreçlere yönelik ilgi, bilgi ve katılmaya ilişkin sorulardan ve Çerkesleri temsil etmek üzere kurulan ÇDP ile ilgili düşüncelerini, siyaset ile Çerkes kimliği arasında kurdukları ilişkiyi anlamaya yönelik sorulardan oluşan “siyaset” kısmıdır. Diğeri ise Çerkeslerin birbirleri ile ilişkileri, grup olarak kendilerinin farkında olma ve diğerlerinden ayırmaya yönelik tutumları ve davranışları, bunu sürdüren ve destekleyen kurumlarla (dernek, davranış kalıpları, gelenekler, iletişim araçları, yayınlar vb) ilişkileri anlamaya yönelik sorulardan oluşan “kimlik” kısmıdır. Bu yazıda, ‘siyaset’ başlığı altında topladığımız verilerin çalışmanın temel soruları üzerinden değerlendirilmesi yapılacaktır. Elbette kimlik ve siyaset arasında karşılıklı bir etkileşim vardır ve bunları gerçekte birbirinden ayırmak mümkün değildir, ancak bu karmaşık ilişkiyi daha kolay anlayabilmek için soyutlama düzeyinde birbirinden ayrılarak çalışılmıştır. Nitekim çalışma boyunca siyasete ilişkin veriler kimlikle ilgili bazı verilerle birlikte değerlendirilmiştir. Ancak analiz açısından kendi başına başka bir literatür ve teorik çerçeveye ihtiyaç duyulan kimlik olgusu bu çalışmada destekleyici bir unsur olarak ele alınmış ve Çerkes gençleri ve kimliğe ilişkin detaylı analizler bir başka çalışmada incelenmek üzere ayrılmıştır.

4. Türkiye’de Çerkesler

Osmanlı Topraklarının Çerkes nüfusla tanışması oldukça erken bir dönemde başlamıştır; Kafkasya’daki çeşitli krallıkların baskıları nedeniyle Çerkesler’in gruplar halinde Anadolu’ya ve Ortadoğu’ya 14. Yüzyıldan itibaren bir göç hareketliliği içinde olduğu görülmektedir. İstanbul’un Osmanlılar tarafından alınmasından sonra İmparatorluktaki Çerkes sayısı giderek artmış ve Çerkesler özellikle İstanbul’da sivil ve askeri yönetici sınıflar arasında önemli mevkilerde yer almıştır. Ancak, Osmanlı topraklarında Çerkes nüfusun asıl artışı, 1856 Kırım Savaşı’ndan sonra 1859 yılında Kuzeydoğu Kafkasya’nın çöküşü ile birlikte başlayan Rus baskısı ve nihayet 21 Mayıs 1864 yılında direnişin sona ererek Çerkeslerin büyük gruplar halinde göçe zorlanması sonucunda olmuştur. Kafkasya’dan yerlerinden edilen Çerkeslerin sayısı konusunda 500 bin ila 2 milyon arasında değişen farklı rakamlar telaffuz edilmektedir. Çok zor koşullar altında göç eden bu nüfusun bir kısmının (kimi kaynaklara göre 500 bin civarının) yolculuk sırasında hastalık ve açlık nedeniyle hayatını kaybettiği ifade edilmektedir (Karpat, 2003, s. 112; Karpat, 2004; McCarthy, 1988; Okur, 2016; Aslan, 2006; Habiçoğlu, 1993). Gelenler Anadolu ve Rumeli’ye yerleştirilmiş, ancak 1877-78 Osmanlı Rus savaşından sonra Rumeli’ye yerleştirilen 200.000 civarı Çerkes tekrar göç ettirilerek, bu sefer Anadolu, Suriye, Ürdün ve Filistin’e yerleştirilmiştir (Alankuş ve Taymaz, 2010).

Anadolu’da Çerkeslerin dağılımı birkaç hat üzerinde izlenebilir: Hatlardan birisi Çanakkale, İstanbul, İzmit, Adapazarı, Düzce, Bursa ve Balıkesir’i içeren Güney Marmara çizgisi üzerindedir. İkincisi Sinop’tan başlayıp Samsun, Ordu, Giresun ve Artvin’i içine alan Orta ve Doğu Karadeniz’dir. Bir diğeri ise Karadeniz’de Samsun’dan başlayıp Amasya, Tokat, Çorum, Yozgat, Sivas, Kayseri, Maraş, Adana ve Hatay’a kadar giden kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktadır. Bu ana hatlar dışında İzmir, Manisa, Kars, Urfa, Erzurum gibi illere de yerleştirilmiş Çerkes nüfus bulunmaktadır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Özgen, 2015;

Alankuş ve Taymaz, 2010). 1945 yılı nüfus sayımı verilerine göre, Çerkeslerin yaşadığı il sayısı 53’tür. Bunlardan en yoğun Çerkes nüfusa sahip olan il Kayseri’dir. 1955 yılı nüfus sayımına göre de Türkiye’de yaşayan Çerkeslerin %53’ü Kayseri’dedir. Aynı sayıma göre, Kayseri’den sonra en çok Çerkes nüfusa sahip olan iller sırasıyla Kocaeli, Bolu, Balıkesir, Tokat ve Samsun’dur. Bazı illerde yıllar içinde Çerkes nüfusunda önemli değişimler olmuştur, örneğin Bolu’da Çerkes nüfusu giderek azalmıştır, benzer bir durum Samsun için de geçerlidir. Bunun nedeninin yapılan nüfus sayımlarında etnik kökene ve dile ilişkin sorulan sorulardaki değişiklikten mi, Çerkeslerin başka illere göçünden mi ya da uygulanan politikalar nedeniyle kimliklerini gizleme ihtiyacından mı kaynaklandığı bilinmemektedir. Ancak sebep ne olursa olsun, bu değişim, Çerkes nüfusun illere dağılımını da değiştirmiştir; örneğin 1965 nüfus sayımında Çerkes nüfusa en çok sahip olan iller sıralaması, bir önceki sayımda görülen sıralamadan farklı olarak Kayseri’den sonra Tokat, Maraş, Samsun ve Balıkesir biçiminde değişmiştir (Özgen, 2015; DüNDAR, 2000). 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımı ve 1935-65 yılları arasında beş yılda bir yapılan nüfus sayımlarında “evde/aile içinde konuşulan dil nedir?” sorusu sorulmuş ve verilen cevaplara ilişkin istatistiki bilgiler paylaşılmıştır. 1975-85 yılları arasında yapılan dört sayımda da benzer sorular sorulmuş ancak sonuçlar paylaşılmamıştır. 1990’dan itibaren sayımlarda benzer sorular sorulmamıştır. Bu nedenle, şu anda illerde yaşayan Çerkes nüfusa ait resmi veri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Kayseri’nin en büyük Çerkes nüfusa sahip olduğu düşünülmektedir.

5. Türkiye’de Çerkeslerin Örgütlenme ve Siyasette Var Olma Biçimleri

Çok kültürlü ve çok etnili bir sosyal yapıya sahip olan Türkiye, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren aynı sınırlar içinde yaşayan tüm grupları “Türklük” temelinde birleştirerek homojenleştirme politikasını tercih etmiştir. Bilindiği gibi, bu politikayı hayata geçirmek için anadilde konuşmanın yasaklaması, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, İskân Kanunu gibi çok sayıda yasal kısıtlamalar ile kültürel, etnik ve dini farklılıklara sahip gruplar; coğrafi, kültürel ve iktisadi olarak kontrol altında tutulmuştur. Bu politika, farklı grupların kendi kimliklerini sürdürmek için çeşitli alternatif mekanizmalara başvurmasına neden olmuştur. Türkiye’de yaşayan Çerkeslerin Cumhuriyet tarihi boyunca siyasal katılma stratejilerini incelediği çalışmada Ayhan Kaya, tüm diğer gruplar gibi Çerkeslerin de kendi kimliklerini ayakta tutmak için mevcut kurumsal yapının verdiği olanaklar çerçevesinde çeşitli yöntemler kullandıklarını ifade etmektedir (Kaya, 2004, s. 229). Benzer bir durum, S. Shami tarafından, Ürdün’de yaşayan Çerkesler için tespit edilmiştir. Shami, toplumsal ve politik örgütlenmenin “kabileler” üzerinden temellendirildiği Ürdün’de, Çerkeslerin de grup olarak bir arada kalabilmek, kimliklerini korumak ve politik yaşamda var olabilmek için içinde yaşadıkları ülkenin koşullarına ayak uydurarak kabile biçiminde örgütlendiklerini ifade etmektedir. Bu nedenle, Shami’ye göre, “Türkiye’de Çerkes kimliği azınlık politikası olarak şekillenirken, Ürdün’de kendisini paradoksal olarak ‘kabilecilik’ olarak sergilemektedir. Her ikisi de kendilerini şüphesiz ‘Çerkes’ olarak tasavvur etmektedir ancak bunların kimliklerinin formüle edilme biçimi, içeriği ve diskuru ile geçmişin ve geleceğin inşası konusundaki kabulleri farklıdır” (Shami, 1998, s. 625). Ancak, içinde yaşanılan ülkenin şartları değiştikçe, diğer azınlıklar gibi Çerkesler de yeni stratejiler geliştirmeye yönelmişlerdir. Nitekim 19. Yüzyılın başlarından itibaren başlayan, yüzyıl boyunca devam eden ancak özellikle Kırım Savaşı’ndan sonra 1864 yılında meydana gelen Kbaade Savaşı’nın sonucunda büyük gruplar halinde Rus İmparatorluğu tarafından sürülen ve Osmanlı topraklarına göç etmek zorunda kalan Çerkesler’in

Osmanlı yönetimi ile ilişkileri, toplumsal ve siyasi konumları, Cumhuriyet döneminde olduğundan farklı olmuştur. Ruslar tarafından sürgün edilen bir topluluk olarak kendilerini kabul eden Osmanlı İmparatorluğu'nun iskn politikası uyarınca uygun grdği yerlere yerleşmek dışında seçenekleri olmamıştır (Ayrıntılı bilgi için bkz Aydemir, 1988; Hotko, 2007; Aslan, 2006; Altın, 2017). Müslüman olmaları nedeniyle Osmanlı'da kabul görmeleri kolay olmuş gibi görünse de, bu tüm erkes grupları için geçerli olmamıştır; yerleştirildikleri bölgenin coğrafi ve kültürel özelliklerine göre durum değişmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun sürgün edilen Çerkesleri kabul etmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır, bunlardan en önemlileri şunlardır: Ortadoğu bölgesine yerleştirilenler açısından; tarımsal üretim konusunda deneyimli olmaları ve göçebe Araplar ile yerleşik Araplar arasında bir tampon bölge oluşturulmasında kullanılabilmeleri; Balkanlara yerleştirilenler açısından ise, bölgedeki Hristiyan nüfusa ve milliyetçi hareketlere karşı bir dengeleyici unsur olarak kullanılabilmeleridir (Sunata, 2019, s. 76). Anadolu'daki, özellikle de Kuzey-Güney hattındaki isknlarda da devletin Çerkesleri farklı etnik gruplar arasına bir tampon nüfus grubu oluşturacak şekilde yerleştirme kaygısı olduğu anlaşılmaktadır. Elbette Çerkeslerin askeri becerilerinin yüksek olması ve aynı zamanda Müslüman olmaları da, Osmanlı tarafından kabul edilmelerinde oldukça etkili olmuştur.

İkinci Meşrtiyet döneminin getirdiği görece demokratik ortamda Çerkesler hızla dernekleşmeye başlamış ve ilk olarak 1908 yılında *Çerkes Teavün Cemiyeti* kurulmuştur. Kısa süre içinde bu Cemiyetin bazı yeleri tarafından *Çerkes İttihad ve Teavün Cemiyeti*, 1911 yılında ise bu Cemiyetin siyasi kanadı olarak *şimali Kafkasya Cemiyeti* kurulmuştur. Bunu, 1914 yılında *Kafkasyalılar Arasında Neşr-i Maarif Cemiyeti* ve 1918 yılında da *Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti*'nin kuruluşu izlemiştir. İstanbul'u işgal eden İngiliz ordusu tarafından 1918 yılında kapatılan *şimali Kafkasya Cemiyeti* dışındakiler, Cumhuriyetin ilanına kadar faaliyetlerine devam etmiş ve Lozan Antlaşması'na göre sadece gayrimüslimler azınlık olarak kabul edildiğinden, diğer Müslüman azınlıklar gibi Çerkeslerin de dernekleri, okulları ve gazete/dergileri kapatılmıştır (zgr, 2008; Alankuş ve Taymaz, 2010, s. 3). Tamamı İstanbul'da kurulan bu cemiyetler oldukça faal bir varlık göstermiş, örneğin erkes alfabesini oluşturmuş, *şhuaze* (Kılavuz)³ adında Adige dilinde haftalık bir gazete çıkar mış, 1910 yılında İstanbul'da *Çerkes Teavün Mektebi* adında, öncelikli olarak yoksul erkes ocukların eğitimini sağlamak amacıyla bir okul kurmuşlardır. Ayrıca *Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti* tarafından kız ve erkek çocukların beraber okuduğu *Çerkes Numune Mektebi* adında bir okul daha kurulmuştur. Sözü edilen okullardan ilkinin kesin olmamakla birlikte 1914 yılında kapatıldığı tahmin edilmektedir, ikincisi ise 1923 yılında kapatılmıştır (Doğan, 2019, ss.152-155; Alankuş ve Taymaz, 2010, s. 3). Çerkesler, Cumhuriyetin ilk yıllarında, kurucu seçkinlerin ulus-devlet projesinin önemli unsurlarından olan homojen bir Türk ulusu oluşturma politikasına uyum sağlayarak etnik kimliklerini açıkça ifade etmekten kaçınmışlardır (Kaya, 2004, s. 230). 1946 yılında çok partili rejime geçiş ile birlikte, *Dosteli Yardımlaşma Cemiyeti* adında Cumhuriyet dönemindeki ilk örgütlenmelerini gerçekleştirmişlerdir. Dikkat edileceği gibi, örgütün adında herhangi bir etnik kökene işaret eden bir kelime bulunmamaktadır. Ancak 1952 yılında bu Cemiyetin adı *Kafkas Kültür Derneği* olarak değiştirilmiş, böylece Cumhuriyet döneminde ilk defa kendi etnik/kültürel kökenlerini açıkça çağrıştıracak biçimde örgütlenmişlerdir.

1961 Anayasası'nın kabulünden sonra, daha demokratik bir ortamın oluşmasıyla 1964 yılında *Kuzey Kafkasya Kültür Derneği*, 1967 yılında *Kafkas Abhazya Kültür Derneği*

³ Gazetenin adı bazı kaynaklarda *şhuaze*, bazılarında ise *şuaze* olarak geçmektedir.

kurulmuştur. Etnik kökenlerine işaret eden örgütlenmeler kurmakla birlikte, Çerkesler uzunca bir süre etnik kimlikleri üzerinden siyasete katılma yolunu tercih etmemişler, bu örgütleri daha çok kültürel kimliklerini korumak ve grup içi dayanışmayı güçlendirmek için bir araç olarak kullanmışlardır. Ancak 1970’lerden itibaren ülkede siyasal kutuplaşmanın artışı ile birlikte Çerkesler de ilk kez siyasi olarak örgütlenmeye başlamıştır. Ülkedeki kutuplaşma Çerkeslerin örgütlenmelerine de yansımış ve birbiri ile farklı görüşlere sahip olan iki gruba bölünmüşlerdir: *Devrimciler* ve *Dönüşçüler*. *Devrimciler*, Türkiye’deki Çerkeslerin siyasi ve toplumsal olarak daha iyi bir konuma gelebilmelerinin bir sosyalist devrim ile mümkün olduğunu savunurken; her ne kadar kendilerini “solcu” olarak görse de aslında Kafkas milliyetçisi olan *Dönüşçüler*, ana toprakları olan Kafkasya’ya geri dönmenin topluluğun geleceğine yönelik en iyi yol olduğunu düşünmektedir (Shami, 1998, s. 624; Kaya, 2004, s. 231). Ancak 1980 askeri darbesi ile birlikte, tüm dernekler gibi Çerkes dernekleri de kapatılmıştır.

1980’lerde Çerkesler dernek veya vakıf düzeyinde örgütlenmeksizin yine iki kola bölünmüştür; bunlardan biri “... egemen ideolojiyle örtüşen bir çizgide ‘Çerkes Türkü’ kimliğini benimseyen ve Türk-İslâm sentezine yakın olanlardır. Diğer yandan, Türk milliyetçisi bu anlayışa karşıt olarak Çerkesliklerini ön plana çıkaran gruplar da bu dönemde varlık göstermişlerdir. Ancak her iki oluşum da daha çok popüler düzeyde sergilenmiş”tir (Kaya, 2011, ss. 104-105). 1980’lerin ortalarında demokratik koşulların düzelmesi ve daha sonra Sovyetler Birliği’nin dağılması Çerkeslerin diğer ülkelerdeki Çerkes diasporalar ve ana vatanları ile iletişimlerini güçlendirmesini kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne uyum süreci de Çerkes derneklerinin ülkede federasyonlar olarak birleşmesinin ve diğer ülkelerdeki dernekler ile temas kurma ve birleşmesinin önünü açmıştır (Özgür, 2008, s. 82). 1990’lardan itibaren, Türkiye’de yaşayan Çerkeslerin etnik uyanış yaşadığını (Kaya, 2005, s. 218-219) ve etnik kimliklerine de vurgu yapan bir azınlık söylemi üzerinden siyasete katılmaya başladığını söylemek mümkündür Bunun bir yandan küreselleşmeye bağlı olarak tüm dünyada yükselen etnik siyaset ile diğer yandan Avrupa Birliği’nin etnik, kültürel ve dinsel grupların devlet ile ilişkilerinde sunduğu mekanizmalar ile ilişkisi bulunmaktadır. Aynı zamanda Türkiye’deki politik ortamın değişimi de kimlik siyasetini benimsemelerinde etkili olmuştur.

Günümüzde Türkiye’de yaşayan Çerkeslerin yerel ve ulusal düzeyde çok sayıda dernek, vakıf, kulüp, sivil inisiyatif ve benzeri örgütlenmeleri bulunmaktadır ve bunların önemli bir kısmı diğer ülkelerdeki Çerkes örgütlenmeleri ile bağlantı içindedir. Bu örgütlenmelerden iki tanesi; üye sayısı, örgütlenme düzeyi, faaliyet alanlarının genişliği ve çeşitliliği ve benzeri bakımlardan diğer örgütlenmelerden daha büyüktür. Bunlardan ilki 1993 yılında Ankara’da kurulan ve Türkiye’de illerin çoğunda şubesi bulunan, Çerkes kimliğini ön plana çıkaran, liberal-milliyetçi eğilimli *Kaf-Der* (Kafkas Derneği) dir (Kaya, 2011, s. 107). 2003 yılında dernek feshedilmiş, ardından kendisini oluşturan tüm üye dernekler yeniden açılmış ve bir araya gelerek *Kaffed* olarak anılan Kafkas Dernekleri Federasyonu’nu oluşturmuştur. Sadece kültürel, sosyal ve iktisadi yardımlaşma derneği olmayıp, politik bir duruşu olan ve siyasal karar alma sürecini etkilemeyi de hedefleyen bir federasyon olması açısından bu oluşum oldukça önemlidir. Diğerisi ise, 1995 yılında İstanbul’da kurulan *Bir-Kaf*’dır (Birleşik Kafkasya Derneği). İslami eğilimli (Kaya, 2011, s. 107) ve Kafkasya’da İslami bir konfederasyon oluşturmayı hedefleyen Bir-Kaf, aynı zamanda 2008 yılında Ankara’da kurulan *Birkaffed*’in (Birleşik Kafkas Dernekleri Federasyonu) çekirdeğini oluşturmaktadır. Federasyonu oluşturan üye dernekleri arasında sadece Adige ve Abhaz değil aynı zamanda Çeçen, Karaçay ve Balkar dernekleri de bulunmaktadır (Özgür, 2008, s. 83). Bu iki büyük derneğin (ve federasyonların),

hem Türkiye’de erkes kimliğinin sadece kültürel olarak değil aynı zamanda politik olarak da görünür kılınmasında, hem de Çerkeslerin azınlık söylemi üzerinden siyaset yapmasında önemli payı olmuştur, ancak bunlar siyasal bir parti olmadığından – ve dolayısıyla parlamentoda temsil imkânına sahip olmamalarından dolayı- daha çok baskı grubu olarak işlev görmüşlerdir. Bu nedenle, 2014 yılında Türkiye’de yaşayan Çerkesleri temsil amacıyla kurulan ilk siyasal parti olan *oğulcu Demokrasi Partisi* (DP), Çerkeslerin ilk kez kendi kimlikleri üzerinden siyasal alanda var olabilmeleri için önemli bir fırsat yaratmıştır.

DP’nin kuruluş sürecini anlatan kitabında Murat zden (2018), Çerkeslerin Türkiye’de var olabilmek için uzun yıllar sadece kültürel kimliklerini koruyan derneklerle yetindiklerini ancak zamanla bunun yeterli olmayacağının, “siyasallaşmanın gerekliliği”nin farkına varıldığını ifade etmektedir. Özden, bu bilincin oluşmasında AB sürecinde ortaya çıkan kamuoyu baskısıyla “demokratik açılım sürecinin” başlatılarak Kürtçe yayın yapan devlet destekli TV kanalının açılması, Kürt, Alevi, Roman alıştaylarının yapılması ile ülkede ırkçı paradigmanın kırılarak yeni bir anlayışın hkim olmasının büyük etkisi olduğunu dşunmektedir. Bu süreç bir yandan erkes aydınları arasında siyasallaşmanın gerekliliği konusunda bir oydaşma sağlamış ancak diğer yandan demokratik açılım sürecine Çerkeslerin dâhil edilmemesi bir burukluk da yaratmıştır (zden, 2018, s. 9). DP’nin kuruluş sürecinin ilk ayağını oluşturan *Çerkes Hakları İnisiyatifi*’nin (Hİ) oluşumu, biraz da bu burukluğa verilen tepkiden kaynaklanmıştır. Çerkeslerin kültürel varlıklarının devamını meseleleştirerek kamusal alanda görünür kılmak ve siyaset kurumları aracılığıyla buna çözüm yolları önermek amacıyla kurulan bu İnisiyatif üzerinden; “anadilde eğitim”, “asimilasyon politikalarına son”, “7/24 çerkesce yayın yapacak devlet destekli televizyon talebi” gibi konularda mitingler yapılması planlanmıştır. Ancak, erkes dernekleri, zden’in ifadesiyle “Rusya’nın ve Türkiye’nin ağır manipülasyonu altında ... bu mitinglere katılma yürekliliğini gösteremediler. Katılmak şöyle dursun, katılımı engellemek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar” (zden, 2018, s. 10). Buna rağmen 12 Mart 2011 ve 17 Nisan 2011 İstanbul mitingleri yapılmıştır. Hİ 2012 yılında tüzel örgütlenmesini gerçekleştirmiş ve “Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti” Derneği’nin kurulmasına katkı sağlayarak 2012 yılında bir “Çerkes alıştayı” gerçekleştirmiştir. İnisiyatif içinde partileşerek yola devam etmek isteyenlerin sayısının zamanla artmasıyla, 2013 yılında “oğulcu Demokrasi Hareketi” adıyla partileşme süreci başlatılmıştır. Bu süreçte tüm erkes dernek, kulüp, vakıf ve benzeri kurumları ile temasa geçilerek toplantılar yapılmış, partileşmenin zorunluluğu konusunda ikna edilmeye çalışılmıştır. Ancak, zden, erkes hareketinin siyasallaşması konusunda özellikle yaşlı kuşakların çok daha çekimser davrandığını, kurumların kültürel olarak varlıklarını sürdürmekle yetinmeyi tercih ettiklerini ve dolayısıyla bunların ikna edilmesi noktasında büyük zorluklar yaşadıklarını ifade etmektedir. (zden, 2018, ss. 10-12). Tüm zorluklara karşın 14 Ağustos 2014 yılında Türkiye’de yaşayan tüm Çerkesleri temsil etmeyi hedefleyen ilk siyasal parti olan DP kurulmuştur.

6. Çalışmanın Sonuçları

Kali-Kanti yöntemle gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı, bir yandan Kayseri’de yaşayan, belirtilen yaş aralığındaki Çerkeslerin kimlik algılarını, erkes kimliği ile siyaset arasında nasıl bir ilişki kurduklarını, Çerkesleri temsil etmek amacıyla kurulan DP’ye yönelik düşüncelerini, partiye ilişkin ilgi ve bilgi düzeylerini anlamaktır. Diğer yandan belirtilen grubun genel olarak siyasete ilgi; ülkedeki genel siyasal süreç ve aktörler konusundaki bilgi; ve oy

verme, siyasi parti üyeliği ve siyasi parti için çalışma ile sınırlı olmak üzere siyasi katılma düzeyleri de ölçülmek istenmektedir. 111 sorudan oluşan anket sorularına verilen cevaplar üzerinden elde edilen veriler, aşağıda paylaşılmaktadır. Aynı zamanda yüzyüze yapılan görüşmelerden elde edilen kişisel bilgileri, duyguları ve tutumları ve çalışmayı gerçekleştirenlerin topluluğa ilişkin gözlemledikleri eğilimler de sayısal verilerin değerlendirilmesinde kullanılmaktadır.

6.1. Örneklemin Genel Profili

Daha önce de belirtildiği gibi, Kayseri merkezi, Pınarbaşı ilçesi ve nüfusu tamamen ya da ağırlıklı olarak Çerkes olan 13 köyde yaşayan, 18-35 yaş aralığındaki (Tablo 1) 227 Çerkes ile anket ve yüz yüze derinlemesine görüşme yapılmıştır. Örneklemin cinsiyet, yaş aralığı, medeni durum, meslek, doğum yeri ve ikamet edilen yer gibi konulardaki bilgileri tablolarda gösterilmektedir.

Tablo 1. Örneklemin Genel Profili

Cinsiyet		Yaş Aralığı	
Kadın	%38,8	18-23	%37,0
Erkek	%61,2	24-30	%39,2
		31-35	%23,8
Medeni Durum		Doğum Yeri	
Evli	%14,6	Köy	%12,3
Bekar	%84,1	İlçe	%31,3
Dul/Boşanmış	%1,3	İl	%56,4
Yerleşim Birimi		Eğitim Düzeyi	
Kayseri il merkezinde yaşayanlar	%83,3	Eğitimsiz	%1,3
Kayseri il merkezi dışında yaşayanlar (ilçe veya köyde)	%16,7	İlkokul	%0,4
Meslek		Ortaokul	%0,9
Öğrenci	%42,3	Lise	%17,6
İşsiz	%3,1	Lisans	%77,5
Serbest meslek	%26,0	Lisansüstü	%1,8
Memur	%12,8	Cevap yok	%0,4
Çiftçi	%7,5		
İşçi	%5,7		
Ev kadını	%0,4		
Diğer	%0,9		
Cevap yok	%1,3		

Tablo 1’de görüldüğü gibi, görüşülenlerin %38,8’i kadın, %61,2’si erkektir. Görüşülen kişilerin genç olması nedeniyle bekârların oranı yüksektir. Doğum yeri olarak Kayseri il merkez, %56,4 ile ilk sırada gelmekte, onu %31,3 ile İlçe ve %12,3 ile köy (mahalle) takip etmektedir. Aynı şekilde Kayseri il merkezinde yaşayanların oranı %83,3 ile il merkezi dışında yaşayanlardan daha yüksektir. Eğitim düzeyi sorusuna ilkokul, ortaokul ve lise cevabını verenler bu okullardan mezun durumdadır, lisans ve lisansüstü cevabını verenler arasında mezun olanlarla birlikte öğrenciliği devam edenler de bulunmaktadır. Tablo 1’de görüldüğü gibi, Kayseri Çerkes gençlerinin eğitim düzeyi oldukça yüksektir. Kadınların %5,7’si lise, %92’si üniversite mezunu (veya halen üniversite öğrencisi) dur, sadece 1 tanesi herhangi bir eğitim kurumundan mezun olmamıştır. Erkeklerin %25,17’si lise, %68,3’ü üniversite mezunu

(veya halen üniversite öğrencisi), %2,9'u Lisansüstü mezunu (veya halen öğrencisi), %1,4'ü ortaokul mezunudur. Erkeklerden 2 tanesi herhangi bir eğitim kurumundan mezun olmamış, 1 tanesi de ilkokul mezunudur. Görüşülen kişilerin 18-35 yaş arasında olması nedeniyle, meslek sorusuna verilen cevaplar arasında öğrenci %42,3 ile ilk sırada yer almakta, ardından %26 ile serbest meslek ve %12,8 ile memur gelmektedir .

6.2. Kimlik/Aidiyet

Örneklemin ait olduğu Çerkes boyu, Çerkesçe bilme düzeyi, Çerkes grubuna aidiyet duygusu, kimlik algısı gibi konulara ilişkin bilgiler ise aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir:

Ankete katılanların %93'ünün anne ve babasının her ikisi de Çerkes iken, %5,9'unun ebeveynlerinden biri Çerkes diğeri değildir, bu soruya bir kişi cevap vermemiştir. Ebeveynlerin Çerkeslerin hangi boyundan olduğu sorusuna verilen cevaplar Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Ebeveynlerin Geldikleri Çerkes Boyu

İkisi de Kabardey	%47,5
Biri Kabardey diğeri başka boydan	%26,5
İkisi de Hatigoy	%5,5
İkisi de Abhaz	%2,3
İkisi de Oset	%0,5
İkisi de Abzeh	%1,4
Kabardey dışında başka bir kombinasyon	%9,1
Çeçen ⁴	%0,9
Biri Çerkes diğeri değil	%5,9
Cevap yok	%0,4

Kayseri'de yaşayan Çerkeslerin önemli bir kısmının Kabardey boyundan olduğu bilinmektedir, bu durum örnekleme de yansımıştır. Görüşmelerden aynı boydan olanlar arasında evliliğin daha yaygın olduğu, ancak farklı boylar arasında evliliğin de sık rastlanan bir durum olduğu anlaşılmıştır. %5,9'unun ebeveynlerinden birinin Çerkes diğeri Çerkes olmaması, topluluk dışı evliliğin de yadırganmadığını göstermektedir. Nitekim evli olanların (%14,6) %72,7'sinin eşi Çerkes iken, 27,3'ünün eşi Çerkes değildir. Evli olmayanlara evlenmeleri halinde eşlerinin Çerkes olmasını isteyip istemediklerine ilişkin sorulara verilen cevaplardan da görüleceği gibi (Tablo 3) eşinin mutlaka Çerkes olmasını isteyenlerin oranı %30,9'dur. Cinsiyete göre değerlendirdiğimizde, kadınların %24,6'sı eşinin mutlaka Çerkes olmasını isterken, bu oran erkeklerde %35'tir. Kadınların %50,6'sı, erkeklerin ise %47,8'i Çerkes olsa iyi olur, kadınların %22'si erkeklerin ise %17,1'i fark etmez cevabını vermiştir. Kadınların %2,6'sı eşim kesinlikle Çerkes olmamalı derken, erkeklerde bu cevabı veren olmamıştır. Grup kimliğinin evlilik üzerinden devamlılığı konusunda erkekler kadınlara göre daha isteklidir.

Tablo 3. İlerideki Eş Tercihi

Mutlaka Çerkes olmalı	%30,9
Çerkes olsa iyi olur	%49,0
Farketmez	%19,1
Kesinlikle Çerkes olmamalı	%1,0

⁴Çerkesler genellikle Çeçenleri Çerkes olarak kabul etmemekle birlikte, görüşülen 2 Çeçen kendilerini Çerkes olarak tanımladıklarından örneklemden çıkarılmamışlardır.

Ankete katılanlardan sadece 11,9’unun ismi Çerkes ismi iken, 87,2’sinin ismi Çerkeslere özgü değildir (iki kişi bu soruya cevap vermemiştir). Yine, sadece 31,3’ünün çekirdek ailesinde Çerkeslere özgü isim taşıyan kişi veya kişiler vardır. Buna karşın, çocuğuna Çerkes ismi vermek isteyenlerin oranı oldukça yüksektir (Tablo 4). Bu, Çerkes gençleri arasında etnik/kültürel kimliği benimseme eğiliminin kendilerinden önceki kuşağa göre arttığına işaret ediyor olabilir. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde erkekler ile kadınlar arasında büyük bir fark olmadığı görülmektedir; bu soruya kadınların %69’u, erkeklerin ise %68,6’sı “evet”, kadınların %16,6’sı ve erkeklerin %10,4’ü “hayır” cevabını vermiştir.

Çerkesçe bilme düzeyi konusunda sorulan sorulara verilen cevaplar aşağıda Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 4. Çocuklarına Çerkes İsmi Verme İsteği

Evet	%68,8
Hayır	%12,8
Olabilir	%9,2
Fark etmez	%4,1
Cevap yok	%5,0

Tablo 5. Çerkesçe Bilme Düzeyi

Kendimi rahat ifade edecek düzeyde konuşuyorum	%32,6
Konuşulana anlıyorum, çok az konuşuyorum	%18,1
Konuşulana anlıyorum ancak konuşamıyorum	%31,3
Hiç bilmiyorum	%17,6
Cevap yok	%0,4

Kendini rahatça ifade edecek düzeyde Çerkesçe konuşanların oranı sadece %32,6’dır. Çerkesçe bilme düzeyi cinsiyete göre bir miktar farklılık göstermektedir. Kadınların %26,1’i erkeklerin 36,7’si kendisini rahat ifade edecek düzeyde konuşabilirken, kadınların %23,8’i erkeklerin ise %13,6’sı hiç Çerkesçe bilmemektedir. Görüldüğü gibi kimliğin dil üzerinden devamlılığına erkeklerin katkısı kadınlardan daha yüksektir, ancak bunun bilinçli bir tercih mi olduğu yoksa başka bir etkenin mi bu sonucu doğurduğunu anlamak bu verilerden mümkün değildir. Ebeveynler söz konusu olduğunda, Çerkesçe bilme oranlarının yükseldiği görülmektedir. Tablo 6’da da görüldüğü gibi, görüşülenlerin ebeveynlerinin önemli bir kısmı (%89,9) çok iyi düzeyde Çerkesçe bilmektedir. Yine aile içinde Çerkesçe konuşma oranları da yüksektir; aile içinde Çerkesçe konuşuluyor mu sorusuna %41,9’u çok sık, %28,2’si sıkça, %18,5’i ara sıra, %4’ü çok ender, %7,5’i ise hiç konuşulmuyor cevabını vermiştir. Kendilerinin dışarıda ne sıklıkta Çerkesçe konuştuğu sorusuna ise %40,1’i hiç konuşmadıkları, %13,2’si çok ender konuştukları, %33,9’u ara sıra konuştukları, cevabını vermiştir. Sıkça ve çok sık cevabını verenlerin oranı ise sırasıyla %10,1 ve %2,6’dır. Bütün bu cevaplardan, Çerkes gençlerinin önemli bir kısmının bir önceki kuşağa göre Çerkesçeyi daha az bildikleri ve daha az kullandıkları, bu durumun genç kadınlar arasında daha da belirgin olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 6. Anne-Babanın Çerkesçe Bilme Düzeyi

İkisi de çok iyi düzeyde	%89,9
Biri çok iyi, diğeri orta düzeyde	%0,4
Biri çok iyi, diğeri az düzeyde	%2,2
Biri çok iyi, diğeri hiç bilmiyor	%4,8
İkisi de orta düzeyde	%1,8
İkisi de az düzeyde	%0,0
İkisi de hiç bilmiyor	%0,9

Kendilerini nasıl tanımladıkları sorulduğunda verilen cevaplar Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7. Kendisini Tanımladığı Kimlik

TC Vatandaşı Çerkes	%29,5
Çerkes	%47,1
Çerkes asıllı Türk	%11,0
Müslüman Çerkes	%5,7
Türkiye’de yaşayan Çerkes	%1,3
TC vatandaşı	%0,9
Türk	%0,9
Anadolulu Çerkes	%0,4
Kayserili	%0,4
Diğeri (TC vatandaşı, dünya vatandaşı vb.)	%2,6

Görüldüğü gibi, görüşülenlerin önemli bir kısmı (%47,1) kendilerini sadece Çerkes olarak tanımlamaktadır ve bu konuda kadınlar ile erkekler arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır (kadınların % 46,6’sı, erkeklerin % 47,5’i). İçinde Çerkes kelimesi geçen tüm tanımların toplamı %95’dir. Diğerleri ise, kendilerini Anadolulu, Kayserili ve Türk gibi Çerkeslik dışındaki kimliklerle tanımlamaktadır. Kendini tanımlama ile Çerkesçe bilme sorularına verilen cevaplar karşılaştırıldığında çıkan sonuç şu şekildedir: Çerkesçeyi kendini rahatça ifade edecek biçimde konuşabilenlerin %54’ü kendisini sadece Çerkes olarak, %28,4’ü TC vatandaşı Çerkes olarak, %6,7’si Çerkes asıllı Türk olarak, %6,7’si Müslüman Çerkes olarak tanımlarken, sadece %4’ü kendisini Çerkeslik dışında bir kimlikle (TC vatandaşı, Anadolulu Çerkes gibi) tanımlamıştır. Buna karşın konuşulanı anlayıp az konuşanların % 51,2’si, konuşulanı anlayıp konuşamayanların % 43,6’sı, hiç bilmeyenlerin ise %37,5’i kendisini sadece Çerkes olarak tanımlamıştır.

Çerkes kimliğinin yanı sıra, Çerkes topluluğu ile kendisi arasındaki ilişkiyi nasıl gördüğünün de anlaşılması için sorulan “Kendinizi Çerkes topluluğunun bir üyesi olarak görüyor musunuz?” sorusuna %95,2 oranında olumlu cevap verilmiştir. (Kadınların %93,2’si, erkeklerin %96,4’ü). Görüldüğü gibi, toplulukla ilişkileri bakımından erkeklerin oranı biraz daha yüksek olmakla birlikte, kadınlarla aralarında önemli bir fark bulunmamaktadır. Çerkesçe bilme düzeyi ile kendisini topluluğun üyesi olarak görme sorusuna verilen cevaplar karşılaştırıldığında; kendisini topluluğun üyesi olarak görmeyen 10 kişiden 8’inin hiç Çerkesçe bilmediği, 1’inin anlıyor ancak az konuşuyor olduğu, bir diğerinin ise anlıyor ancak hiç konuşamıyor olduğu görülmektedir. Yine kendisini ‘kısmen’ topluluğun üyesi olarak gördüğünü söyleyen 1 kişi de hiç Çerkesçe bilmemektedir. Kendisini topluluğun üyesi olarak görenlerin %34,2’si Çerkesçeyi çok iyi bilmekte, %18,5’i anlamakta ancak çok az konuşmakta, %32,4’ü anlamakta ancak konuşmamaktadır.

Ancak, topluluk ile ilişkilerde genelden özele inildiğinde, ilişkinin biraz zayıfladığını görmekteyiz. Kendisini Çerkes topluluğunun bir üyesi olarak görenlere, “Kayseri Çerkes topluluğu ile ilişkinizi hangi düzeyde görüyorsunuz sorusuna”, %26,7’si çok sıkı, %33,6’sı sıkı, %30,4’ü orta, %6,9’u zayıf ve %2,3’ü çok zayıf cevabı vermiştir. Cinsiyete göre bakıldığında, erkeklerin kadınlara göre Kayseri Çerkes topluluğu ile ilişkilerini biraz daha yakın gördüğü anlaşılmakta; kadınların %20,7’sinin erkeklerin %30,3’ünün ilişkisini çok sıkı, kadınların %30,5’inin erkeklerin %35,5’inin sıkı, kadınların %40,2’sinin erkeklerin %24,4’ünün orta, kadınların %8,5’inin erkeklerin ise %5,9 zayıf düzeyde tanımladıklarını görüyoruz. Grup daraldıkça, grup içi farklı görüşlerden/durumlardan (ideolojik, sosyal, iktisadi vb.) kaynaklanan sorunlar nedeniyle, kişinin kendisi ile grup arasında kurduğu bağ bir miktar zayıflamaktadır. Diğer bir ifadeyle, genel olarak Çerkes kimliği büyük kabul görmekte, ancak daha dar bir grup olan Kayseri Çerkes topluluğu ile ilişkiler söz konusu olduğunda, muhtemelen yaşanan sorunlar nedeniyle grupta ilişki zayıflamaktadır.

Çerkes kimliğinin bu kadar güçlü olduğu bir toplulukta Kafkasya’nın kendilerine ne ifade ettiğine ilişkin soruya verilen cevaplar da kimlik ile coğrafya arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından dikkate değerdir. Kafkasya sizin için ne ifade ediyor? sorusuna gençlerin %62,1’i vatan (veya anavatan) cevabını vermiştir (kadınların %64,7’si erkeklerin ise %60,4’ü). Hiç bir şey ifade etmiyor diyenlerin oranı ise sadece %4’tür. Diğerleri ise, “ikinci vatan”, “sürgün”, “geçmiş”, “özlem” gibi cevaplar vermişlerdir. Diğer yandan, Kafkasya’daki gelişmeleri takip etme oranı, anavatan olarak gördükleri bu coğrafyaya vermiş oldukları önemle kıyaslandığında, oldukça düşüktür. Görüşülenlerin sadece %30,4’ü Kafkasya’daki gelişmeleri düzenli olarak takip ettiklerini söylemişlerdir (kadınların %23,5’i erkeklerin %35,2’si). %42,5’i nadiren veya ara sıra takip ettiklerini ifade ederken, %26,6’sı ise hiç takip etmediklerini söylemiştir. Kafkasya’daki gelişmeleri takip etme ile kimliğini tanımlama arasındaki ilişkiye bakıldığında, Kafkasya’daki gelişmeleri takip edenlerin %22,2’sinin kendisini TC vatandaşı Çerkes, %52,4’ünün Çerkes olarak tanımladığını, ara sıra takip edenlerde oranın sırasıyla %36,4 ve 43,5, hiç takip etmeyenlerde oranın ise sırasıyla %29,1 ve %49 olduğu görülmüştür; yani gelişmeleri takip edenler ve etmeyenler arasında kimliklerini tanımlama bakımından ciddi bir farklılık yoktur.

Gelişmeleri bu kadar az takip ettikleri bölgeye yerleşme fikri konusunda ise biraz daha istekli görünmektedirler. Görüşülen kişilerden %45,6’sı Kafkasya’ya yerleşme fikrini düşündüklerini belirtmişlerdir (kadınların %41’i, erkeklerin %48,5’i). Yerleşmeyi düşünenlerin %73,5’i duygusal nedenlerle, %3,9’u ekonomik nedenlerle, %4,9’u ise hem duygusal hem de ekonomik nedenlerle düşünmektedirler. Görüşülenlerin %26’sının akrabalarının, %24,2’sinin tanıdıklarının, %6,2’sinin hem akraba hem tanıdıklarının Türkiye’den Kafkasya’ya geri göç ettiği düşünüldüğünde; aynı zamanda büyük göç sırasında topraklarından ayrılmayan ve hala Kafkasya’da bulunan akrabaları olanların oranının %67,4 olduğu ve %57,6’sının bunlarla iletişim kurduğu düşünüldüğünde, Kafkasya’ya göç etme düşüncesinin neden bu kadar yaygın olduğunu anlamak kolaylaşmakta ve duygusal ve kan bağının etkili olduğunu düşündürmektedir.⁵ Diğer yandan Kafkasya’ya göç fikrinin mesleklere dağılımına baktığımız zaman, görüşülen öğrencilerden %55,2’sinin, işsizlerden %71,4’ünün, serbest meslek

⁵ Gözlemlerimizden bu soruya verilen cevaplardaki “Kafkasya’ya yerleşme fikri”nin girişime dönüşmüş veya yakında girişime dönüşebilecek bir fikir olarak ifade edilmediği; daha çok, aklından geçirme, ileride bir alternatif olarak başvurulabilecek bir yol veya gidip oradaki durumu görme ve ondan sonra uygun görür ise yerleşmek için girişimde bulunma biçiminde olduğu anlaşılmaktadır.

sahiplerinden %37,2'sinin, memurlardan %34,5'inin, çiftçilerden %18,7'sinin, işçilerden ise %69,2'sinin Kafkasya'ya göç etmeyi düşündüğünü görmekteyiz. Göç fikri en çok işsizler, işçiler ve öğrenciler arasında yaygın görünmektedir. Bu durum, göç nedeni olarak duygusal nedenler daha sık ifade edilmiş olsa da, ekonomik nedenlerin de etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, gerek Osmanlı İmparatorluğu döneminde gerek Cumhuriyet döneminde, özellikle 1990'lı yıllara kadar Çerkeslerin kendilerini siyasal olarak ifade etme imkânı olmamıştır. Bu nedenle, topluluk olarak varlıklarının devamı için enerjilerini büyük ölçüde kültürel faaliyetlere vakfetmişlerdir. Genç kuşaklara geleneklerin aktarılması, dilin canlı tutulması, sürgün tarihinin ve gelmiş oldukları coğrafyanın unutulmaması, kısacası kimliğin ayakta kalması için dernekleşme tek yol olarak görünmüştür. Topluluğun sorunlarının konuşulduğu toplantılar, müzik dinletileri, dans gösterileri ve benzeri faaliyetlerin yapıldığı yerler olarak dernekler, özellikle gençlerin dillerini konuşmaları, akranları ile tanışmaları, yetişkinlerin davranışlarını gözlemleyerek topluluklarının sosyal kurallarını öğrenmeleri için aile dışındaki ikinci önemli mekânlardır. Ancak, topluluk açısından bu kadar hayati önemi olan derneklere üyelik, gençler arasında pek de yaygın görünmemektedir. Örneklemin sadece %34,8'i herhangi bir Çerkes derneğine veya dernek benzeri topluluğa üye olduklarını söylemiştir. (kadınların %34,1'i, erkeklerin %35,3'ü). Bunların %65,4'ü Kaf-Der'e, 15,4'ü Bir-Kaf'a, %6,4'ü Erü-Kaf'a⁶, %9'u ise Kayseri Kafkas Derneği, Karabük Kafkas Derneği gibi yerel Çerkes derneklerine üye olduklarını bildirmişlerdir, %3,8'i ise dernek ismi vermek istememiştir. Kendisini Çerkes olarak tanımlayanların Çerkes derneklerine veya benzeri topluluklara katılma oranının daha yüksek olacağı beklenmiştir ancak kendisini TC vatandaşı Çerkes olarak tanımlayanların sadece %22,8'i herhangi bir Çerkes derneğine üyedir. Kendisini sadece Çerkes olarak tanımlayanlarda beklendiği gibi bu oran yükselerek %57'ye çıkmaktadır, ancak yine de kimliğin bu kadar güçlü olduğu gençlerde dernek üyeliği beklenenden düşüktür. Derneklerin faaliyetlerine katılma oranı, dernek üyeliğinden daha yüksektir. Görüşülen gençlerin %57,1'i Çerkes derneklerinin faaliyetlerine katıldıklarını söylemişlerdir Kadınların dernek faaliyetlerine erkeklere göre daha çok katıldığı anlaşılmaktadır (kadınların %63,6'sı, erkeklerin % 52,9'u). Dernek faaliyetine katılanların %26'sı sosyalleşme, %58'i kültürü öğrenme ve devam ettirme, %2,3'ü ise hem sosyalleşme hem de kültürü öğrenme ve devam ettirme nedeniyle bu faaliyetlere katıldıklarını söylemişlerdir, %2,3'ü neden belirtmemiş, geri kalanlar ise "toplumuma faydalı olmak için", "bunu bir görev olarak görüyorum" gibi sosyal/kültürel görev duygusu ile bağlantılı ya da "dernekten burs aldığım için" gibi daha pragmatik nedenlerle katıldıklarını belirtmişlerdir. Dernek faaliyetlerine katılma ile kendisini Çerkes topluluğunun üyesi olarak görme arasındaki ilişkiye bakıldığında, kendisini Çerkes topluluğunun üyesi olarak görenlerin %58,7'sinin, görmeyenlerin ise %30'unun dernek faaliyetlerine katıldığı anlaşılmaktadır; diğer bir ifadeyle kendisini topluluğun üyesi olarak görenler görmeyenlere göre daha çok dernek faaliyetlerine katılmaktadır. Çerkes topluluğunun çıkardığı yayınları takip etme konusunda da gençlerin pek hevesli olmadığı görülmektedir. Herhangi bir yayını takip edenlerin oranı sadece 38,3'tür (kadınların %34,1'i, erkeklerin %41'i). Bunların da %40,9'u sosyal medya, internet sayfası, televizyon gibi yayınları takip ettiklerini, diğerleri ise *Nart*, *Mzage*, *Jineps* gibi basılı dergi, gazete türü yayınları takip ettiklerini belirtmişlerdir. Bir'den fazla basılı yayın takip edenlerin oranı ise sadece %8'dir. Sosyal medya, internet sayfaları ve televizyon gibi görsel ve işitsel araçların yaygınlaşması ile derneklere

⁶Erciyes Üniversitesi Kafkas Halk Dansları Topluluğu.

üyeliğin düşük olması arasında bir ilişki bulunabilir. Derneğe üye olmak, yönetim kademesinde yer almak, dernek organizasyonlarına yardım etmek gibi zaman ve emek (ve belki maddi) maliyeti yüksek olan faaliyetler yerine maliyeti çok daha düşük olan teknolojik araçları kullanarak Çerkes dünyası ile ilişki kurmanın gençler tarafından daha tercih edilebilir olduğu ileri sürülebilir.

Kimlikle ilgili tüm sorulara verilen cevaplar değerlendirildiğinde, genel olarak Çerkes gençleri arasında Çerkes kimliğinin güçlü olduğu, Çerkesle evlenme, çocuğuna Çerkesçe isim verme gibi yollarla bu kimliği koruma ve sürdürme konusunda istekli oldukları ancak Çerkes derneklerine üye olma, Kafkasya’daki gelişmeleri takip etme, Çerkesçe yayınları takip etme gibi faaliyetlere daha az vakit ayırdıkları anlaşılmaktadır.

Katılımcıların verdiği cevaplardan ve saha gözlemlerinden elde ettiğimiz bir diğer kanaat de Çerkes gençlerinin kimliklerine ve kimliklerinin önemli bir unsuru olan coğrafyaya bağlılıklarının hem biraz nostaljik hem de eklektik olduğu yönündedir. Çerkes gençleri için Kafkasya, bir yandan “orada bir köy var uzakta” şeklinde ifade edebileceğimiz aile büyükleri tarafından kuşaklar boyunca aktarılan fakat hiç görmedikleri bir coğrafyaya yönelik bir özlem duygusunu ifade etmektedir. Bu duygu, kendisini tamamen buralı hissedememe duygusunu beslemekle birlikte Kafkasya’ya gidildiğinde de ne ile karşılaşılacağı bilinmemesi şeklinde bir tedirginliği de içinde barındırmaktadır. Ancak yine de bu noktada, ulaşım ve iletişim imkânlarının kısıtlı olduğu bir zaman diliminde giderilmesi neredeyse mümkün olmayan bu özlem duygusunun imkânların artmasıyla birlikte ana vatanın gidilip görülebilecek bir yer haline gelmesi ve yeni iletişim kanallarıyla o coğrafya ile bağlantı kurulmaya başlanmasıyla şiddetinin sönümlenmeye başladığını ileri sürmek mümkün görünmektedir.

6.3. Siyasal Katılma – Siyasal İlgi – Siyasal Bilgi

Oy verme düzeyinde siyasete katılım oldukça yüksek görünmektedir. Tablo 8’de görüldüğü gibi, “Oy kullanıyor musunuz?” sorusuna %96,5’i “evet” cevabı vermiştir (kadınların %100’ü, erkeklerin % 94’ü). “Hayır” cevabı verenlerin oy vermeme nedenleri ve yine son genel ve yerel seçimlerde oy kullanma oranları ile oy kullanmayanların nedenleri aynı tabloda görülmektedir.

Tablo 8. Seçimlere Katılma Düzeyi ve Oy Vermeme Nedenleri

Seçimlerde oy kullanıyor musunuz ?	oy kullanıyor	Cevabınız hayır ise, neden?	
Evet	%96,5	Yaşım tutmuyordu	%22,2
Hayır	%3,5	Seçim zamanında şehir dışındaydım/seçmen kaydında problem vardı/ikametgâh değişikliği vb.	%0,0
Cevap yok	%00,0	Oy vermeyi anlamlı bulmuyorum/siyasetle ilgilenmiyorum	%33,3
		Diğer (kendisini temsil eden parti yok/adayı beğenmedim vb)	%33,3
		Cevap yok	%11,1

Tablo 8 devamı

Son genel seçimlerde oy kullandınız mı?		Cevabınız hayır ise, neden?	
Evet	%84,6	Yaşım tutmuyordu	%25,0
Hayır	%14,5	Şehir dışındaydım	%25,0
Cevap yok	%0,9	Oy vermeyi anlamlı bulmuyorum/siyasetle ilgilenmiyorum	%12,5
		Beni temsil eden parti yok vb	%9,4
		Diğer (kararsız kaldım, vb.)	%15,6
		Cevap yok	%12,5
Son yerel seçimlerde oy kullandınız mı?		Cevabınız hayır ise, neden?	
Evet	%73,1	Yaşım tutmuyordu	%50,0
Hayır	%26,4	Şehir dışındaydım	%8,6
Cevap yok	%0,4	Oy vermeyi anlamlı bulmuyorum/siyasetle ilgilenmiyorum	%8,6
		Beni temsil eden parti yok vb.	%5,2
		Diğer (kararsız kaldım, vb.)	%5,2
		Cevap yok	%22,4

Oy verme oranının bu kadar yüksek olmasına karşın, “herhangi bir partiye üye misiniz?” sorusuna “evet” cevabı verenlerin oranı Tablo 9’da görüldüğü gibi sadece %8,3’tür (kadınların %4,5’i, erkeklerin %10,8’i). Aynı şekilde bir seçim döneminde herhangi bir siyasi parti için aktif olarak çalışanların oranı da sadece %12,3’tür (kadınların %5,7’si, erkeklerin %16,5’i). Tablolardan da anlaşılacağı gibi, seçimlerde oy verme düzeyinde siyasete katılım, Kayseri Çerkes gençlerinde yüksektir. Ancak, bir siyasi partiye üye olmak, parti için çalışmak veya aktif siyasete katılmak gibi zaman ve emek maliyeti daha yüksek olan siyasal katılım yolları söz konusu olduğunda, oran oldukça düşmektedir, aynı zamanda kadınlarda oran erkeklere göre daha düşüktür. Sadece, başkasının oyunu etkilemeye çalışır mısınız? sorusuna verilen cevaplarda oran Tablo 9’da görüldüğü gibi biraz daha yüksektir (%37), ancak anket dışında yapılan görüşmelerde bu cevabı verenlerin büyük kısmının aile bireylerini ve yakın arkadaş çevrelerini etkilemeye çalıştıkları; bu çabanın bir siyasi parti için özel olarak bir kampanya faaliyeti çerçevesinde gerçekleşmediği anlaşılmaktadır.

Tablo 9. Siyasi Partilerle Kurulan İlişki Düzeyi-Aktif Politikaya Katılım

Herhangi bir siyasi partiye üye misiniz?		Şimdiye kadar, herhangi bir seçim döneminde bir siyasi parti için aktif olarak çalıştınız mı? (broşür dağıtmak, kadın/gençlik kolları üyeliği vb.)	
Evet	%8,4	Evet	%12,3
Hayır	%91,6	Hayır	%87,2
Cevap yok	%0,0	Cevap yok	%0,4
Başkasının oyunu etkilemeye çalışır mısınız?		Aktif politikaya katılmak ister misiniz?	
Evet	%37,0	Evet	%13,2
Bazen	%2,6	Hayır	%86,3
Hayır	%60,4	Cevap yok	%0,4
Cevap yok	%0,0		

Oy verme dışındaki siyasal katılma türlerinde (bir siyasi partiye üye olmak, seçim döneminde bir siyasi parti için aktif olarak çalışmak) oranlar düşük iken, siyasete ilgi düzeyinin biraz daha yüksek olduğunu görmekteyiz (Tablo 10). Kendisini siyasetle ilgili bir vatandaş olarak görenlerin oranı %37’dir. Bu konuda cinsiyet değişkeni fark etmektedir; kadınların

sadece % 20,4’ü kendisini siyasetle ilgili bir vatandaş olarak görürken, bu oran erkeklerde % 47,5’tir. Ancak, oy verme ile siyasetle ilgilenme arasındaki ilişkiye dikkat edilirse, %96,5 oranında oy veren bir grubun %60,4’ünün kendisini siyasetle ilgili bir vatandaş olarak görmediği anlaşılmaktadır. Buradan, görüşülen kişilerin önemli bir kısmının oy verme davranışını siyasetle ilgilenme olarak görmediği; siyasetle ilgilenmenin daha çok, siyasi gelişmeleri yakından takip etmek, siyaset hakkında konuşmak, bir partiye üye olmak, parti için çalışmak, seçimlerde aday olmak gibi faaliyetler ile ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır. Nitekim yoğun biçimde bu faaliyetlerde bulunmayanların kendilerini siyasetle ilgili bir vatandaş olarak tanımlamadıkları ortaya çıkmaktadır. Örneğin, herhangi bir siyasi partiye üye olanların %68,4’ü kendisini siyasetle ilgili bir vatandaş olarak görürken, bu oran bir siyasi partiye üye olmayanlarda sadece %34,1’dir Benzer şekilde, şimdiye kadar herhangi bir seçim döneminde bir siyasi parti için aktif olarak çalışanların %75’i, daha önce böyle bir faaliyette bulunmayanların ise sadece %31,8’i kendisini siyasetle ilgili bir vatandaş olarak görmektedir.

Tablo 10 Siyasete İlgi Düzeyi

Evet	%37,0
Bazen	%2,6
Hayır	%60,4
Cevap yok	%0,0

Siyasal figürlere ilişkin bilgi söz konusu olduğunda, oranın biraz daha yükseldiğini görmekteyiz. Tablo 11’de görüldüğü gibi, görüşülenlerin %71,8’i, görüşme yapılan dönemde kabinede yer alan bir bakan adını söyleyebilmiştir (kadınların %55,7’si, erkeklerin %82’si). Yine aynı tabloda görüldüğü gibi, %74’ü bir Kayseri milletvekili adı söyleyebilmiştir (kadınların % 59,1’i, erkeklerin % 74,1). Kayseri milletvekili olarak adı zikredilen ve ilk sırada yer alan Hülya Atçı Nergis’in aynı zamanda Çerkes olması, kendisinin muhtemelen hemen hatırlanmasını kolaylaştırmıştır. Aynı şekilde, ikinci sırada yer alan Mehmet Özhasaki’nin Çerkes olmamakla birlikte daha önce Kayseri Belediye Başkanlığı yapmış olması isminin kolay hatırlanmasını sağlamıştır. TBMM’de şimdiye kadar görev yapmış Çerkes kökenli bir milletvekilinin adı sorulduğunda, %63’ü doğru cevap vermiştir (kadınların % 54,5’i, erkeklerin % 68,3’ü), %35’i ise ya cevap verememiş ya da yanlış ad vermiştir (Tablo 11). Verilen isimler arasında Hülya Atçı Nergis’in %59,9 gibi yüksek bir oranda zikredilmesi, muhtemelen, kendisinin halen milletvekili olarak görev yapıyor olması ile ilgilidir. Görüşülen kişiler genç olduğundan, eski dönemlerde görev yapmış bir Çerkes milletvekili adı hatırlayamamaları, ya da hatırlamaya çalışmak yerine hali hazırda milletvekili olan Nergis’in ismini söylemeleri anlaşılır bir durumdur. Çerkes kökenli milletvekili adı söyleyebilme ile kimlik arasındaki ilişkiye bakıldığında, kendisini TC vatandaşı Çerkes olarak tanımlayanların %61,2’sinin, kendisini sadece Çerkes olarak tanımlayanların ise %66,3’ünün bir Çerkes Milletvekili adı söyleyebildiğini görmekteyiz. Ancak söyleyemeyenlerin dağılımına baktığımızda, söyleyemeyenlerin önemli bir kısmının (%45,4’ünün) kendisini Çerkes olarak tanımlayanlar olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla %31,2 ile TC vatandaşı Çerkes, % 14,2 ile Çerkes asıllı Türk ve % 5,2 ile Müslüman Çerkes olarak tanımlayanlar olduğunu görmekteyiz. Diğer bir ifadeyle kimlik tanımı ile Çerkes milletvekili ismi söyleme arasında beklendiği gibi pozitif bir ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 11. Siyasal Figürlere İlişkin Bilgi Düzeyi

Herhangi bir bakan adı söyleyebilir misiniz?		Herhangi bir Kayseri milletvekili adı söyleyebilir misiniz?	
Söyleyebilenler	%71,8	Hülya Atçı Nergis	%36,6
Söyleyemeyenler	%28,2	Mehmet Özhaseki	%20,7
TBMM’de şimdiye kadar görev yapmış herhangi bir Çerkes kökenli milletvekili adı söyleyebilir misiniz?		Taner Yıldız	%3,5
Hülya Atçı Nergis	%59,9	Mustafa Elitaş	%4,4
Deniz Baykal	%1,3	Çetin Arık	%3,1
Abdüllatif Şener	%1,8	Diğer	%5,7
Diğer	%1,3	Söyleyemeyenler	%26,0
Söyleyemeyenler	%35,2		

6.4. Parti Tercihinde Adayın/Topluluğun/Ailenin Rolü

Bu çalışmanın dikkat çeken sonuçlarından birisi de Kayseri’de yaşayan Çerkes gençlerinin kültürel olarak yok olma kaygısı taşıdığı yönündedir. Örneğin, görüşülen gençlerin %42,3’ü Çerkes kimliğinin bastırılmış bir kimlik olduğunu düşünmektedir (kadınların % 36,3’ü, erkeklerin % 46’sı). %35,7’si şimdi olmasa da zamanında Çerkeslerin baskı gördüğünü, %9,2’si ise geçmişte baskı olduğunu şimdi ise ayrımcılık olduğunu düşünmektedir. Türkiye’de Üniversitelerde Çerkes Dili ve Edebiyatı bölümlerinin olmasından ve Kayseri’de Çerkesçenin seçmeli ders olarak okutulmasından memnunluk duymakla beraber⁷, devletin Çerkeslere yönelik başka özel politikalar geliştirmesi gerektiğini düşünenlerin oranı %67’dir (kadınların % 60,2’si, erkeklerin % 71,2’si). Devletten Çerkeslere yönelik ne tür özel politikalar beklediklerine yönelik soruya verilen cevapların başında %29,4 ile Çerkesçe televizyon ve radyo kanalı gelmektedir. Bunu sırasıyla %15,7 ile Çerkesçe dilinin desteklenmesi, %15 ile Çerkes kültürünün desteklenmesi, % 5,2 ile Çerkes derneklerinin desteklenmesi, %3,9 ile Rusya ile çifte vatandaşlık, vize, soykırımın tanınması gibi konularda çözüm bulunması için devletin girişimde bulunması izlemektedir. Bu cevaplar, Çerkeslere yönelik olumlu politikalar vaad eden adayların/siyasi partilerin veya Çerkes bir adaya yer veren siyasi partilerin Çerkeslerin oylarını çekebileceğini akla getirmektedir. Böyle bir durumun söz konusu olup olmadığını anlamak üzere sorulan sorulara verilen cevaplar aşağıda Tablo 12’de gösterilmektedir.

Tablo 12. Çerkeslere Yönelik Olumlu Politikaların Oy Tercihine Etkisi

Herhangi bir siyasi parti programında Çerkesler ile ilgili olumlu politikalar bulunması, genel seçimlerde tercihinizi etkiler mi?		Herhangi bir siyasi partinin yerel düzeyde (örn. Belediyeler) Çerkes topluluğuna yönelik olumlu özel politikaları olması, yerel seçimlerde tercihinizi etkiler mi?	
Evet	%58,6	Evet	%63,4
Hayır	%38,8	Hayır	%35,7
Fikrim yok	%0,9	Fikrim yok	%0,0
Cevap yok	%1,8	Cevap yok	%0,9

⁷ “Kayseri’de Çerkesçe’nin seçmeli ders olarak okutulduğunu biliyor musunuz?” sorusuna “evet” cevabı verenlerin oranı %79,7’dir; “evet” cevabı verenlerin %60,2’si bu uygulamayı “olumlu” bulduğunu, %35,9’u ise “yetersiz” bulduğunu bildirmiştir. “Türkiye’de Çerkes Dili ve Edebiyatı Bölümleri olduğunu biliyor musunuz? sorusuna ise %91,2’si “evet” cevabı vermiştir; “evet” cevabı verenlerin %71,4’ü bu uygulamayı “olumlu” bulduğunu, %21,4’ü ise “yetersiz” bulduğunu bildirmiştir.

Tablo 12’de görüldüğü gibi, herhangi bir siyasi parti programında Çerkesler ile ilgili olumlu politikalar bulunmasının, gençlerin tercihini %58,6 gibi yüksek bir oranda etkileyeceğini göstermektedir (kadınların %53,4’ü, erkeklerin % 61,9’u). Herhangi bir partinin yerel düzeyde Çerkes topluluğuna yönelik özel politikaları olması söz konusu olduğunda, bu oran %63,4’e yükselmektedir (kadınların % 57,9’u, erkeklerin % 66,9’u). Tablo 13’de görüldüğü gibi, siyasi partilerin genel seçimlerde Çerkes bir adaya yer vermelerinin oy davranışlarını, bir önceki soru ile mukayese edildiğinde, biraz daha düşük bir oranda (%44,1) olumlu etkileyeceğini görmekteyiz (kadınların % 43,2’si, erkeklerin % 44,6’sı).

Tablo 13. Seçimlerde Çerkes Aday Gösterilmesinin Oy Tercihine Etkisi

Siyasi partilerin genel seçimlerde Çerkes bir adaya yer vermeleri oy verme davranışınızı (tercihinizi) etkiler mi?		Siyasi partilerin yerel seçimlerde Çerkes bir adaya yer vermeleri oy verme davranışınızı (tercihinizi) etkiler mi?	
Evet	%44,1	Evet	%59,5
Hayır	%34,8	Hayır	%22,9
Partisine ve/veya adaya bağlı	%19,8	Partisine ve/veya adaya bağlı	%16,7
Cevap yok	%1,3	Cevap yok	%0,9

Bu durum, Çerkes bir adayın varlığının ve muhtemel bir milletvekilliğinin Çerkeslerin sesinin duyurulması, sorunlarının çözülmesi için yeteri kadar güvenilir bir yol olmadığına dair bir kanaatin varlığını göstermektedir. Nitekim yaşı daha ileri olan Çerkeslerle yapılan sohbetlerde, şimdiye kadar TBMM’de görev yapmış Çerkes kökenli milletvekillerinin Çerkesleri yeterince temsil etmediği yolundaki şikâyetlerine rastlanmıştır; aynı şekilde bazı Çerkes internet sitelerinde ve dergilerinde bu konuyu işleyen yazılara da rastlanmıştır (Özden, 2020). Dolayısıyla, Çerkes kökenli bir milletvekili yerine Çerkesleri gören, anlayan, sorunlarının farkında olan ve bu sorunları çözmeyi isteyen bir partiyi tercih etmektedirler. Yerel seçimler söz konusu olduğunda ise, Tablo 13’te görüldüğü gibi, Çerkes bir adaya yer verilmesinin tercihi olumlu anlamda etkilemede daha etkili olduğu görülmekte ve oran %59,5’e çıkmaktadır (kadınların %53,4’ü, erkeklerin %63,3’ü). Her iki soruya verilen cevaplarda “partisine ve adaya bağlı” cevabı, dikkat çekmektedir. Genel seçimlerle ilgili soruya verilen cevaplarda %19,8 oranında, yerel seçimlerle ilgili soruya verilen cevaplarda ise %16,7 oranında, Çerkes adayı gösteren partinin hangi parti olacağı ve aynı zamanda adayın kim olacağı belirleyici olmaktadır. Bu cevabı verenler için, oy verirken parti tercihinde ideolojik/dünya görüşü olarak parti tercihinin ve/veya adaya ilişkin kanaatinin, Çerkeslik kimliği veya Çerkeslerin temsilinin önüne geçtiği anlaşılmaktadır.

Etnik, kültürel, dinsel ve mezhepsel azınlık gruplarının seçimlerde toplu olarak aynı partiyi/adayı destekledikleri, bazen grubun önde gelenlerinin grup üyelerini bu yönde yönlendirdiği yolunda yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Bu kanaati destekleyen sonuçlara ulaşan çok sayıda çalışma olduğu gibi, aksini gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Bu konuda örn. bkz. Peace ve Akhtar, 2015; Harris, 2020; Collet, 2005, Stewart ve Auyran, 2019). Kayseri’de yaşayan Çerkeslerin bu konuda ne düşündüklerini ve pratikte nasıl davrandıklarını; diğer bir ifadeyle toplu olarak oy verme konusunda ne düşündüklerini ve genel ve yerel seçimlerde oy verirken topluluk olarak birlikte hareket edip etmediklerini anlamak üzere sorular sorulmuştur. Sorulara verilen cevaplar Tablo 14’te görülmektedir:

Tablo 14. Toplu Oy Verme Konusundaki Düşünceleri

Dini, etnik vb. toplulukların genel seçimlerde toplu oy vermelerini doğru buluyor musunuz?		Dini, etnik vb. toplulukların yerel seçimlerde toplu oy vermelerini doğru buluyor musunuz?	
Evet	%30,8	Evet	%42,3
Hayır	%66,1	Hayır	%55,9
Fikrim yok	%1,3	Fikrim yok	%1,3
Cevap yok	%1,8	Cevap yok	%0,4

Verilen cevaplardan, Kayseri Çerkes gençlerinin etnik, kültürel, dinsel ve mezhepsel azınlık gruplarının seçimlerde toplu olarak aynı partiyi/adayı desteklemelerine çok da olumlu bakmadıkları anlaşılmaktadır. Genel seçimler söz konusu olduğunda bu davranışa olumlu bakanların oranı %30,8 (kadınların % 22,7’si, erkeklerin % 36’sı), olumsuz bakanların oranı ise %66,1’dir. Yerel seçimler söz konusu olduğunda, olumlu bakanların oranının %42,3’e yükseldiğini (kadınların % 30,7’si, erkeklerin % 49,6’sı), olumsuz bakanların oranının ise %55,9’a düştüğünü görmekteyiz. Genel seçimlerin daha çok bir siyasal parti tercihi, yerel seçimlerin ise sadece bir siyasi parti tercihi değil, aynı zamanda yerel sorunların, akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinin, ekonomik çıkarların, etnik, kültürel, dinsel, mezhepsel bağların ve benzeri durumların da şekillendirdiği bir tercih olduğu düşünüldüğünde, bu farklılığı anlamak mümkündür.

Üyesi oldukları Çerkes topluluğu söz konusu olduğunda, Tablo 15’te görüldüğü gibi, görüşülen kişilerin %60,8’i toplu oy verilmesi konusunda bir yönlendirme olmadığını söylemektedirler (kadınların % 70,4’ü, erkeklerin % 54,7’si). Böyle bir yönlendirmenin olduğunu söyleyenlerin oranı %37’dir. Ancak, daha önce herhangi bir genel seçimde topluluk olarak herhangi bir partiye toplu olarak oy verdiniz mi diye sorulduğunda, %8,8’i “evet”, %52’si “hayır” derken, %38,8 gibi yüksek oranda cevap vermemeyi tercih eden olmuştur (Tablo 15). Aynı durum, aynı soru yerel seçimlerde aday tercihi için sorulduğunda da söz konusudur; bu soruya %47,1’i cevap vermemeyi tercih etmiştir (Tablo 15). Bu durum seçimlerde topluluk olarak ortak davranma konusunun konuşulmasından rahatsız oldukları yönünde değerlendirilebilir ancak cevap vermeyenlerin 62,3’ü bir önceki soruya yani topluluğunuzda toplu oy verme konusunda bir yönlendirme olup olmadığı sorusuna “hayır” diyenlerden oluşmaktadır; toplulukta böyle bir yönlendirme olmadığını zaten belirttikleri için bir sonraki soruya cevap vermeyi gerekli görmemişlerdir. Diğer 37,7’si ise herhangi bir neden göstermeksizin cevap vermemeyi tercih etmişlerdir.

Oy kullanırken Çerkes tanıdıklarının görüşlerinin diğer tanıdıklarının görüşlerinden daha önemli olup olmadığı sorusuna, Tablo 15’te görüldüğü gibi, %73,6 oranında “hayır” cevabı verilmiştir (kadınların % 85,2’si, erkeklerin % 66,2’si). Bu tablolardan, Kayseri’de yaşayan Çerkes topluluğunda seçimlerde toplu oy verilmesi konusunda çok kuvvetli olmasa da bir yönlendirme olduğu, ancak bu yönlendirmenin ciddi anlamda bir toplu oy verme davranışına yol açmadığı sonucu çıkmaktadır.

Tablo 15. Toplu Oy Verme Davranışı

Kendi topluluğunuzda toplu oy verilmesi konusunda böyle bir yönlendirme olduğunuzu düşünüyor musunuz?		Daha önce herhangi bir genel seçimde, topluluk olarak herhangi bir partiye toplu olarak oy verdiğiniz söyleyebilir misiniz?	
Evet	%37,0	Evet	%8,8
Hayır	%60,8	Hayır	%52,0
Fikrim yok	%1,8	Fikrim yok	%0,4
Cevap yok	%0,4	Cevap yok	%38,8
Daha önce, herhangi bir yerel seçimde herhangi bir adayı (partiyi değil) desteklemek için bir partiye topluluk olarak oy verdiğiniz oldu mu?		Oy kullanırken Çerkes tanıdıklarınızın görüşleri, diğer tanıdıklarınızın görüşlerinden daha etkili midir?	
Evet	%6,7	Evet	%23,3
Hayır	%46,2	Hayır	%73,6
Fikrim yok	%0,0	Fikri yok	%0,4
Cevap yok	%47,1	Cevap yok	%2,6

Seçim dönemlerinde topluluk olarak aynı partiyi/adayı desteklemeye yönelik davranışların yanı sıra, aile üyeleri arasında da birbirlerinin oyunu yönlendirme biçiminde bir davranış kalıbının geçerli olup olmadığını anlamaya yönelik sorular da sorulmuştur. Bu sorulara alınan cevaplar aşağıda 16 numaralı tabloda görülmektedir.

Tablo16. Aile İçinde Oy Tercihinin Yönlendirilmesi

Eşiniz/anne-babanız oy verirken, size danışır mı /fikrinizi sorar mı?		Cevabınız Evet ise, eşiniz/anne- babanız sizin istediğiniz partiye mi oy verir?	
Evet	0	Evet	%36,4
Hayır	6	Hayır	%49,1
Cevap yok	0	Cevap yok	%14,5
Oy verirken, eşinize/anne-babanıza danışır mısınız/fikrini sorar mısınız?		Cevabınız Evet ise, eşinizin/anne-babanızın istediği partiye mi oy verirsiniz?	
Evet	6	Evet	%23,1
Hayır	9	Hayır	%55,8
Cevap yok		Cevap yok	%21,1
Genel olarak eşinizle/anne-babanızla aynı partiye mi oy verirsiniz?		Son genel seçimlerde eşinizle/anne-babanızla aynı partiye mi oy verdiniz?	
Evet	7	Evet	%48,2
Hayır	9	Hayır	%35,4
Bilmiyor		Bilmiyor	%5,8
Cevap yok		Cevap yok	%3,5
Anne-baba vefat etmiş		Onlar oy vermediler	%1,8
		Ben oy vermedim	%4,9
		Anne-baba vefat etmiş	%0,4

Aile üyeleri arasındaki parti tercihi konusundaki etkileşime ilişkin bu tablolara bakıldığında, görüşülenlerin büyük kısmının oy verirken ebeveynlerinin veya eşlerinin fikrini almadığı, aynı şekilde ebeveynlerin ve eşlerin de büyük kısmının kendilerinin fikrini almadığını göstermektedir. Bu sonuçlar, aile bireylerinin birbirlerinin oyu üzerinde çok ciddi bir etkiye

sahip olmadığını göstermektedir. Ancak, genellikle eşinizle/ebeveynlerinizle aynı partiye mi oy verirsiniz şeklinde sorulduğunda, %44,7'sinin “evet” dediğini görmekteyiz (kadınların %42'si, erkeklerin % 46,4'ü) Nitekim son genel seçimlerde de %48,2'si eşi/ebeveynleriyle aynı partiye oy verdiklerini söylemişlerdir. Ancak özellikle genel olarak aynı partiye oy vermek söz konusu olduğunda “hayır” cevabını verenlerin oranı “evet” cevabı verenlere yakındır %42,9. Son genel seçimler söz konusu olduğunda ara açılmaktadır, hayır cevabı verenlerin oranı %35,4'e düşmektedir. Yapılan derinlemesine görüşmelerden ve gözlemlerimizden, her ne kadar geleneklerine bağlı ve bunu sürdürme konusunda da kararlı bir topluluk olsa da, Çerkeslerin birçok tercih gibi politik tercih söz konusu olduğunda oldukça birey odaklı bir anlayışa sahip oldukları; sadece politik değil genel olarak birbirlerinin bireysel düşünsel/davranışsal/yaşama biçimi alanlarına saygı duydukları yönünde bir kanaate ulaşıldığını belirtmek gerekir.

6.5. Çerkeslerin Siyasal Temsili – Partili mi Partisiz mi?

Yukarıda herhangi bir siyasi parti programında Çerkesler ile ilgili olumlu politikalar bulunmasının genel ve yerel seçimlerde oy tercihlerini etkileyip etkilemedikleri; aynı zamanda herhangi bir siyasi partinin genel ve yerel seçimlerde Çerkes bir adaya yer vermesinin oy tercihlerini etkileyip etkilemedikleri konusunda sorulan sorulara verilen cevaplar değerlendirilmiş ve bu soruların hepsine, oranlar değişmekle birlikte, genel olarak olumlu yanıt alındığını görmüştük. Başka partiler tarafından temsil edilmek yerine, sadece Çerkesleri temsil eden bir parti konusunda ne düşündüklerini öğrenmek üzere aşağıdaki soruyu sorduğumuzda, biraz daha düşük oranda olumlu yanıt alınmıştır (Tablo 17). Çerkesleri temsil eden bir parti olmalı mı? sorusuna %44,1'i “evet” derken (kadınların % 44,3'ü, erkeklerin % 43,9'u), %54,2'si “hayır” (kadınların % 53,4'ü, erkeklerin % 54,6'sı) cevabını vermiştir. Bu soruya cevapta cinsiyetin önemli bir fark yaratmadığı görülmektedir. Çerkesleri temsil eden bir partinin olmasına olumlu yaklaşanların %32'si “politik temsil” başlığı altında toplayabileceğimiz Çerkeslerin haklarını, çıkarlarını korumak, sorunlarını çözmek gibi nedenler sunmuşlardır. Çerkeslerin kültürel olarak tanınması, kültürünün devamının sağlanması gibi “kültürel temsil” başlığı altında toplanabilecek nedenler sunanlar %24, “hem politik hem kültürel temsili” zikredenler %17, “Kürtlerin varsa bizim de olmalı”⁸ diyenler %15, “her milletin olmalı” diyenler %6, “grup içi dayanışmayı ve birlikteliği sağlamak” için diyenler %4'tür (Tablo 17). Bu cevaplardan özellikle siyasal temsil, kültürel temsil ve hem politik hem siyasal temsil cevabını verenlerin Çerkeslerin temsilinin yeterli olmadığını düşündüğünü gösterirken, özellikle “Kürtlerin varsa bizim de olmalı” ve “her milletin olmalı” diyenlerin temsili açılım politikaları ile ilişkilendirdiğini göstermektedir. “Evet” cevabı verenler ile yapılan derinlemesine görüşmelerden de bu kanaat edinilmiştir.

⁸ Açılım politikalarına doğrudan veya dolaylı olarak değinerek ve Kürtleri ismen zikrederek veya dolaylı yoldan ima ederek Çerkes partisinin gerekliliğine işaret edenler “Kürtlerin varsa bizim de olmalı” başlığı altında toplanmıştır. Aynı şekilde, “her milletin olmalı”, “her etnik grubun olmalı”, “her mezhebin olmalı”, “Lazların, Gürcülerin de olmalı, bizim de olmalı” ve benzeri biçimlerde ifade edilen cevaplar “her milletin olmalı” başlığı altında toplanmıştır. Burada “millet” kelimesinin tercih edilmesi, görüşülen kişilerin önemli bir kısmının bu ifadeyi kullanmış olmasıdır.

Tablo 17. Çerkesleri Temsil Eden Bir Partiye İlişkin Görüşler

Çerkesleri temsil eden bir parti olmalı mıdır?	
Evet	%44,1
Hayır	%54,2
Fikrim yok	%1,3
Cevap yok	%0,4
Cevabınız Evet ise, neden?	
Politik temsil (çıkarlarımızı, haklarımızı korumak, sorunlarımızı çözmek vb.) için	%32
Kültürel temsil (grubun kabulü, kültürel olarak tanınmak, kültürün devamını sağlamak vb.) için	%24
Hem politik hem kültürel temsil için	%17
Kürtlerin varsa bizim de olmalı	%15
Grup içi dayanışmayı ve birlikteliği sağlamak için	%4
Her milletin olmalı (burada millet ile farklı etnik/dinsel/kültürel grupları kastetmekte)	%6
Fikrim yok	%2
Cevap yok	%0
Cevabınız Hayır ise, neden?	
Ayrımcılık olur	%31,7
Gereksiz	%30,1
İktidar/örgütlenme potansiyeli görmüyor	%12,2
Karışıklık çıkar	%4,9
Kimlik üzerinden siyaset yapılmasını doğru bulmuyor	%16,3
Diğer (Çerkes kimliği siyasi kimlik değil, ikisinin alakası yok vb.)	%4,1
Fikrim yok	%0,8
Cevap yok	%0

Bu soruya “hayır” cevabını verenlerin ileri sürdüğü nedenlerden (Tablo 17), özellikle “ayrımcılık olur”, “karışıklık çıkar”, “kimlik üzerinden siyaset yapılmasını doğru bulmuyorum” ve “gereksiz” cevaplarının Çerkeslerin ayrılıkçı politikalar güttüğü yönünde bir inancın oluşmasından kaygı duyduğuna işaret ederken, “Çerkes kimliği siyasi bir kimlik değil, Çerkeslik ile siyasetin alakası yok vb.” cevabını verenlerin ise kısmen aynı kaygıyı taşıdığı kısmen de Çerkeslerin varlığını kültürel olarak sürdürmesini yeterli gördüğü anlaşılmaktadır. “Hayır” cevabı verenler ile yapılan derinlemesine görüşmelerden de bu kanaat edinilmiştir. Bu arada %12,2’sinin böyle bir örgütlenme veya örgütlense bile iktidar olma potansiyeli görmemesi de oldukça dikkat çekicidir.

Çerkesleri temsil eden bir siyasi partiye yönelik tutum ile Çerkes derneklerine üyelik arasındaki ilişkiye de bakılmıştır. Herhangi bir Çerkes derneğine/topluluğuna üye olanların 34,2’si Çerkesleri temsil eden bir parti olması gerektiğini düşünürken, %64,5’i parti fikrine olumsuz bakmaktadır. Herhangi bir Çerkes derneğine/topluluğuna üye olmayanlara baktığımızda, parti fikrine olumlu bakanlar ile olumsuz bakanların oranlarının aynı olduğunu görmekteyiz; %49,2.

Çerkesleri temsil eden bir siyasi parti konusunda görüşülenlerin yarıdan fazlası olumsuz bir tutum içinde iken, var olan siyasi partiler içinde Çerkes kotası fikrine daha sıcak bakıldığı anlaşılmaktadır. 18 numaralı tabloda da görüldüğü gibi, görüşülen gençlerin %65,6’sı siyasi partilerin Çerkes adaylara belirli bir oranda yer ayırmasını olumlu bulmaktadır. Buna olumlu bakmayanların oranı ise %31,7’dir. Olumlu bakanların %48,7’si politik temsil için, %16,7’si kültürel temsil için, %18’i hem politik hem kültürel temsil için kotayı olumlu bulurken, %4,7’si Kürtlerin varsa bizim de olmalı,⁹ %8’i her milletin olmalı, %1,3’ü grup içi dayanışmayı ve

⁹ “Kürtlerin varsa bizim de olmalı” başlığı altında topladığımız cevapları verenlerin etnik grubu temsil eden bir parti ile etnik gruba kota ayrılması arasında bir ayırım yapmadığı anlaşılmaktadır.

birlikteliği sağlamak için olmalı cevabını vermiştir. Bu soruya olumlu cevap verenler Çerkesleri temsil eden bir siyasi partinin olması gerektiğini düşünenlerin ifade ettiği benzer gerekçeleri vermişler ancak oranlar değişmiştir. Politik temsil ve her milletin olmalı cevabını verenlerin oranı yükselirken, kültürel temsil ve Kürtlerin varsa bizim de olmalı cevabını verenlerin oranı düşmüştür.

Tablo 18. Siyasal Partilerde Çerkes Kotası Fikrine İlişkin Görüşler

Var olan siyasi partiler içinde Çerkes kotası (Çerkes adaylara belirli bir oranda yer ayrılmasını) ister misiniz?	
Evet	%65,6
Hayır	%31,7
Fikrim yok	%2,2
Cevap yok	%0,4
Cevabınız Evet ise, neden?	
Politik temsil (çıkarlarımızı, haklarımızı korumak, sorunlarımızı çözmek vb.) için.	%48,7
Kültürel temsil (grubun kabulü, kültürel olarak tanınmak, kültürün devamını sağlamak vb.) için	%16,7
Hem politik hem kültürel temsil için	%18,0
Kürtlerin varsa bizim de olmalı	%4,7
Grup içi dayanışmayı ve birlikteliği sağlamak için	%1,3
Her milletin/halkın olmalı (burada millet/halk ile farklı etnik/dinsel/kültürel grupları kastetmekte)	%8,0
Diğer	%0,7
Fikrim yok	%1,3
Cevap yok	0,7
Cevabınız Hayır ise, Neden?	
Ayrımcılık olur	%21,9
Gereksiz	%41,1
Karışıklık çıkar	%2,7
Kimlik üzerinden siyaset yapılmasını doğru bulmuyorum	%11
Çerkesler kendi partilerini kurmalı	%9,6
Diğer	%9,6
Fikri yok	%1,4
Cevap yok	%2,7

Çerkes kotası fikrini olumsuz bulanlar (Tablo 18), Çerkesleri temsil eden bir siyasi partinin olmasına olumsuz bakanların ifade ettiği benzer gerekçeleri söylemişler, ancak oranlar değişmiştir. Ancak yakından bakıldığında, her iki soruda da ayrımcılık olur, gereksiz, karışıklık çıkar, kimlik üzerinden siyaset yapılmasını doğru bulmuyorum cevabını verenlerin toplam oranı birbirine yakındır; Çerkesleri temsil eden siyasi parti sorusu için bu cevapların toplam oranı %80, Çerkes kotası ile ilgili soru için bu cevapların oranı 76,7'dir. Yapılan derinlemesine görüşmelerde, bu cevapları verenlerin yukarıda belirtilen benzer bir kaygı ile yani Çerkeslerin ayrılıkçı politika güttüğüne dair bir kanının oluşabileceği kaygısı ile bu cevabı verdikleri anlaşılmıştır.

Çerkesleri temsil eden bir parti olmalı mı sorusunun cevapları ile Çerkes kotası sorusuna verilen cevaplar karşılaştırıldığında, hem Çerkesleri temsil eden bir parti olsun hem de Çerkes kotası olsun diyenlerin oranı %29,9'dur, ikisine birden "hayır" diyenlerin oranı %17,6'dır. Çerkesleri temsil eden parti olsun diyenlerin %68'i aynı zamanda kotaya da olumlu cevap vermiştir, %32'si ise olumsuz cevap vermiştir. Buna karşın kotaya olumlu bakanların %45,6'sı Çerkesleri temsil eden bir siyasi partiye olumlu, %52,3'ü ise olumsuz bakmaktadır.

Buradan da anlaşılmaktadır ki kota, ayrı bir Çerkes siyasi partisine göre daha az ‘ayrılıkçı’ bir faaliyet olarak değerlendirilmektedir.

Partilerin Çerkes kotasına yönelik tutum ile Çerkes derneklerine üyelik arasındaki ilişkiye de bakılmıştır. Herhangi bir Çerkes derneğine/topluluğuna üye olanların %68,3’ü Çerkes kotası fikrine olumlu bakarken, %26,6’sı “hayır” cevabını vermiştir. Herhangi bir Çerkes derneğine/topluluğuna üye olmayanların ise %65,1’i Çerkes kotası fikrine “evet” derken, %33,3’ü “hayır” cevabını vermiştir. Kota konusunda dernek/topluluk üyeliğinin önemli bir fark yaratmadığı anlaşılmaktadır.

Çerkeslerin temsili konusunda sorulan bu sorulardan sonra, hükümetin diğer etnik/kültürel gruplara yönelik açılım politikaları hakkında ne düşündükleri de sorulmuştur. Verilen cevaplar Tablo 19’da görülmektedir.

Tablo 19. Hükümetin Açılım Politikalarına İlişkin Görüşler

Hükümetin diğer etnik/kültürel gruplara yönelik açılım politikaları hakkında ne düşünüyorsunuz?	
Olumlu	%41,4
Olumsuz	%46,3
Fikrim yok	%11,0
Cevap yok	%1,3
Olumlu düşünüyorsanız, neden?	
Her millete/halka yönelik yapılmalı, onların hakkı	%43,6
Olumlu, ama Çerkeslere de yapılmalıydı	%18,1
Olumlu, çünkü Kürt sorunu ancak böyle çözülür	%14,9
Diğer	%16,0
Fikrim yok	%5,3
Cevap yok	%2,1
Olumsuz düşünüyorsanız, neden?	
Bölücülük/ayrımcılık	%42,6
Çünkü Çerkesleri kapsamadı/her millete yapılsaydı olumlu bulurdum	%16,7
Terörle mücadelede gereksiz taviz/zafiyet	%7,4
Gerek yok, herkes zaten eşit	%12,0
Diğer (yetersiz bir girişimdi vb.)	%10,2
Samimi bulmuyorum	%10,2
Fikri yok	%0,0
Cevap yok	%0,9

Açılım politikaları konusunda olumlu ve olumsuz düşünenlerin oranları arasında büyük fark bulunmamakla beraber, olumsuz düşünenlerin oranı biraz daha yüksektir. Bu konuda cinsiyetler arasında büyük bir fark bulunmamaktadır; kadınların %39,8’i, erkeklerin %42,4’ü olumlu, kadınların %42’si, erkeklerin %48,9’u olumsuz bulmaktadır. Verilen cevapları biraz daha açmak için sorulan sorulara verilen cevaplar yine Tablo 19’da gösterilmektedir.

Olumlu düşünenlerin önemli bir kısmı (%43,6), bu politikanın tüm etnik, dinsel, dilsel ve kültürel grupların hakkı olduğunu, hepsine uygulanması gerektiğini düşünmektedir. Derinlemesine görüşmelerde, Çerkeslerin de bunlara dâhil edilmesi gerektiğini düşündükleri anlaşılmıştır. Nitekim bunların bir kısmı (%18,1), sadece görüşmelerde değil, anket sorusuna cevaben de “Olumlu ama Çerkeslere de yapılmalıydı” ifadesini kullanmışlardır. %14,9’u özel

olarak Kürt sorununa değinerek, bu sorunun ancak açılım politikaları ile çözüleceğini ifade etmiştir.

Olumsuz düşünenlerin önemli bir kısmının (%42,6), Çerkes partisi, Çerkeslere kota uygulaması gibi sorulara olumsuz yanıt verenlerin ileri sürdüğü nedenlere benzer bir şekilde “bölücülük/ayrımcılık” ifadelerini kullanarak bu uygulamaya karşı olduğunu görüyoruz. Bunun dışında, %12’si “gerek yok, herkes zaten eşit”, %7,4’ü “terörle mücadelede gereksiz taviz/zaafiyet” gibi nedenler sunmuşlardır. Bu cevaplar, yukarıda da belirtilen ve sadece Çerkesler için değil diğer gruplar için de ‘ayrılıkçı’ gördükleri politikalara karşı bir duruşun ifadesi olarak okunabilir. Derinlemesine görüşmelerde, bu cevapları verenlerin en azından bir kısmının daha “Türk milliyetçisi” bir tutuma sahip oldukları anlaşılmıştır.¹⁰ Bu cevaplarda asıl dikkat çeken nokta, açılım politikalarını olumsuz karşılayanların bir kısmının aslında bu politikaya karşı olmaktan çok, Çerkesleri kapsamadığı için veya her milleti kapsamadığı için (%16,7), yetersiz bulduğu için (%10,2), samimi bulmadığı için (%10,2) olumlu karşılamadıklarını ifade etmiş olmalarıdır.

İki soruya birden (hem Çerkesleri temsil eden bir parti olmalı mı sorusuna hem de hükümetin açılım politikaları hakkında ne düşündükleri sorusuna) olumlu yanıt verenlerin oranı %19,4’tür, ikisine birden olumsuz cevap verenlerin oranı ise %26,4’tür. Çerkesleri temsil eden bir parti olmalı mı sorusuna olumlu yanıt verenlerin %44’ü açılım politikalarını olumlu bulduklarını söylerken %44’ü de olumsuz bulduklarını söylemiş, %11’i fikri olmadığını beyan etmiş, %1’i de cevap vermemiştir. Çerkesleri temsil eden bir siyasi parti olmasını istemeyenlerin %39’u açılım politikalarını olumlu karşılarken, %48,8’i açılım politikalarını olumsuz karşılamaktadır. Hükümetin açılım politikalarına olumlu bakanların %46,8’i bir Çerkes partisi fikrine olumlu bakarken, %51’i olumsuz bakmaktadır. Hükümetin açılım politikalarına olumsuz bakanların %41,9’u bir Çerkes partisine olumlu bakarken, %57,1’i Çerkes partisi fikrine olumsuz bakmaktadır.

Hükümetin açılım politikalarına yönelik cevaplar Çerkesler için kota cevapları ile karşılaştırıldığında, hem Çerkesler için kota sorusuna hem de hükümetin açılım politikalarına olumlu yanıt verenlerin oranı %32,1, ikisine birden olumsuz yanıt verenlerin oranı %18,9’dur. Çerkesler için kotaya olumlu bakanların %49’u aynı zamanda hükümetin açılım politikalarını da olumlu bulmaktadır, %39,6’sı ise olumsuz bulmaktadır. Çerkesler için kotaya olumsuz bakanların %59,7’si aynı zamanda hükümetin açılım politikalarına da olumsuz bakmaktadır. Hükümetin açılım politikalarına olumlu bakanların %77,6’sı Çerkeslere kota uygulamasına olumlu bakarken, %21,3’ü olumsuz bakmaktadır.

¹⁰ Burada ‘Türk milliyetçisi’ ifadesinin ne kadar doğru bir ifade olduğu aslında tartışmalıdır. Genel olarak Çerkes kimliğini dil, coğrafya, adetler üzerinden öne çıkaran ve Kafkasya’ya geri dönüş temasını da içeren bir söylem kullananlara “Çerkes milliyetçisi”, buna karşın etnik ve kültürel olarak Çerkes olsa da kimliğini Türkiye toprakları üzerinde yaşamak ve Türkiye vatandaşı olmaktan itibaren tanımlayanlara “Türk milliyetçisi” demekle birlikte, bunların hepsinin çeşitli biçimlerde içiçe geçtiğini görmekteyiz. Sık sık dile getirilen din, Osmanlı’nın onlara kucak açmış olması, eski Türk coğrafyası ile Çerkes coğrafyasının yakınlığı gibi unsurlar bu iki milliyetçiliği zaman zaman buluşturuyor. Bu nedenle Çerkeslerde milliyetçilik meselesi, üzerinde çalışılması gereken bir alan olarak duruyor.

6.6. Çoğulcu Demokrasi Partisi: Parti ve Aday Hakkında Bilgi ve Destek

Görüşmelerin daha önceki kısımlarında, “Çerkesleri temsil eden bir parti olmalı mı?” sorusu sorulmuştu ve bu soruya %44,1’i olumlu yanıt verirken, %54,2’si olumsuz yanıt vermişti. Ardından Türkiye’de yaşayan Çerkesleri temsil amacıyla 2014 yılında kurulan Çoğulcu Demokrasi Partisi’nin varlığından haberdar olup olmadıklarını öğrenmek üzere “Çoğulcu Demokrasi Partisi’ni duydunuz mu?” sorusunu yönelttik. Tablo 20’de görüldüğü gibi, dört yıl önce kurulmuş olan partiden %56,8’i haberdar iken (kadınların %42’si, erkeklerin %66,2’si), %42,7’si haberdar değildir. Oysa çalışmanın yapıldığı dönemden üç yıl önce ÇDP, 7 Haziran 2015 seçimlerine Kayseri dâhil 7 ilde 9 bağımsız adayı destekleyerek girmiştir. Kayseri gibi Çerkes nüfusun bu kadar yoğun olduğu bir yerde bir Çerkes partisinin bu kadar yüksek oranda duyulmamış olması Çerkeslerin siyasal olarak örgütlenmeye yönelik ilgisizliğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bir başka açıklama, partinin kendisini tanıtmada yeteri kadar başarılı olmadığı olabilir. “Çerkesleri temsil eden bir parti olmalı mı?” sorusuna “evet” cevabı verenlerin sadece %55’inin partiden haberdar olması oldukça çarpıcıdır. Buna karşın Çerkesleri temsil eden bir parti olmasını istemeyenlerin %59,3’ü partiden haberdardır. Diğer bir ifadeyle, partiden haberdar olanların %56,6’sı aslında bir Çerkes partisinin kurulmasını istemeyenlerdir. Ancak yine bu noktada görüşmeci kümesinin gençlerden oluşması ve seçim zamanında oy verme yaşı tutmayanların bir kısmının bu örnekte yer aldığı ve seçimler sırasında bu konuyla bu nedenle ilgilenmediklerini varsaymak da mümkündür. Nitekim yaş grupları ile partiden haberdar olma ile ilgili soruya verilen cevaplara bakıldığında, partiden haberdar olmayanların %50,5’inin 18-23 yaş grubunda yer aldığı görülmüştür. Bunların bir kısmının sözü edilen seçim döneminde yaşları tutmamaktadır (partiden haberdar olmayanların %35’i 24-30 yaş grubunda, %13,4’ü ise 31-35 yaş grubunda yer almaktadır). Diğer yandan, siyasete ilgi düzeyi ile partiden haberdar olma arasında bir ilişki olabileceği varsayımıyla bu iki soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında, kendisini siyasetle ilgili bir vatandaş olarak görenlerin %63,1’inin partiden haberdar olduğu, kendisini siyasetle ilgili bir vatandaş olarak görmeyenlerin ise %52,5’inin partiden haberdar olduğu görülmüştür.

Partiden haberdar olma ile Çerkes derneği üyeliği arasındaki ilişkiye de bakılmıştır. Buna göre herhangi bir Çerkes derneğine/topluluğuna üye olanların %60,7’sinin partiden haberdar olduğu, %38’inin haberdar olmadığı; Çerkes derneğine/topluluğuna üye olmayanların %59,1’inin partiden haberdar olduğu, %41’inin haberdar olmadığı görülmektedir. Oranların birbirine yakınlığı Çerkes derneğine/topluluğuna üyelik ile partiden haberdar olma arasında belirgin bir ilişkinin olmadığına işaret etmektedir.

Ardından sorulan “7 Haziran 2015 seçimlerinde Kayseri’den bağımsız Çerkes aday çıktığını biliyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplara baktığımızda (Tablo 20), %63,9’unun haberdar olduğunu (kadınların %53,4’ü, erkeklerin %70,5’i), %35,2’sinin haberdar olmadığını görüyoruz. Partinin varlığından haberdar olma oranı ile karşılaştırıldığında, Çerkes adayın varlığından haberdar olanların oranı daha yüksektir. Anlaşılan, Çerkes adayın varlığından haberdar olanların bir kısmı adayın ÇDP tarafından desteklendiğini bilmemektedir. Çerkes adayın varlığından haberdar olanların %49,3’ü adayın ismini söyleyebilirken, %47,9’u adayın ismini ya bilmediğini ya da hatırlamadığını ifade etmiştir (Tablo 20).

Tablo 20. oğulcu Demokrasi Partisi ve Bağımsız Adayının Bilinirliği

oğulcu Demokrasi Partisini duydunuz mu ?	
Evet	%56,8
Hayır	%42,7
Cevap yok	%0,4
Haziran 2015 seçimlerinde Kayseri'den bağımsız erkes aday çıktığını biliyor musunuz	
Evet	%63,9
Hayır	%35,2
Cevap yok	%0,9
Cevabınız Evet ise, ismini hatırlıyor musunuz?	
Evet– Emine Arslandok Sezgin	%49,3
Bilmiyorum/Hatırlamıyorum	%47,9
Cevap yok	%2,7

7 Haziran 2015 seçimlerinde DP'nin desteklediği bağımsız adaya destek konusunda sorulan soruya (Tablo 20), %37,7'si desteklediği (kadınların % 27,6'sı, erkeklerin % 42,4'ü), %59,6'sı desteklemediği cevabını vermiştir. DP'nin desteklediği bağımsız adayı seçimlerde desteklediğini söyleyenler ile desteklemediğini söyleyenlere nedeni de sorulmuştur. Sonuçlar, 21'de görülmektedir.

Tablo 21. Bağımsız Adaya Verilen Destek

Bağımsız adayı desteklediniz mi?	
Evet	%37,7
Hayır	%59,6
Hatırlamıyorum	%0,7
Cevap yok	%2,1
Cevabınız Evet ise, neden?	
Bizden biri olduğu için/erkes olduğu için	%73,7
Tanıdığımız olduğu için	%3,5
Bağımsız aday olduğu için	%10,5
Görüşlerini beğendiğim için	%5,3
Diğer	%7,0
Cevap yok	%0,0
Cevabınız Hayır ise, neden?	
Siyasi görüşüme uymuyor/başka bir partiye oy verdim	%26,7
Haberim yoktu/tanıımıyordum	%5,8
Oy vermedim/veremedim/başka yerde oy verdim vb.	%31,4
Adayın kendisinden hoşlanmadım/faydalı bulmadım/gvenmedim	%17,4
Ayrımcılık olur diye vermedim	%3,5
Diğer	%9,3
Fikrim yok/hatırlamıyorum	%5,8
Cevap yok	%0,0

Grldği gibi, adayı destekleyenlerin büyük bir kısmı (%73,7) Çerkes olduğu için desteklenmiştir. %10,5 oranında tercihlerini bağımsız aday olmasına bağlayan bir grubun bulunması dikkat çekmektedir, bunlar muhtemelen var olan siyasi partilerin hiçbirine yakınlık duymayanlardır; adayın hem bağımsız olması hem de erkes olması tercih edilmesinde birlikte etkili olmuş olabilir.

Siyasi görüşüne uymadığı için adayı desteklemediğini söyleyenlerin oranı (26,7), dikkate alınması gerekecek kadar yüksektir. Bunlar için siyasi kimliklerinin erkes kimliğinin önüne geçtiği söylenebilir. Bir başka dikkat çeken grup (%3,5) ayrımcılık olur diye adaya oy vermemiş olanlardır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, erkes gençlerinin bir kısmı kendilerinin ayrımcılık

yapan bir grup olarak görülmesinden rahatsızlık duymaktadırlar ki bunu yüzyüze görüşmelerde “Kürtler gibi ayrımcılık yapmak istemiyoruz” biçiminde ifade edenler de olmuştur.

Kurucuları arasında yer aldığı ÇDP tarafından desteklenerek 7 Temmuz 2015 seçimlerine Kayseri’den bağımsız aday olarak giren Emine Arslandok Sezgin % 0,65 (5.161) oy almıştır. Her ne kadar Çerkes nüfusun yoğun olduğu Pınarbaşı ilçesinde bu oran %7,92’ye çıksa da, aynı seçimlerde Kayseri’de ana akım partilerden Çerkes kökenli milletvekili adayı gösterilmediği ve Kayseri’de en az 30.000 civarında Çerkes seçmen olduğu düşünüldüğünde, bu düşük bir orandır. Bunun çeşitli sebepleri olabilir. Öncelikle, çalışmanın sonuçlarının da gösterdiği gibi, ÇDP’nin Çerkesler arasında, en azından Kayseri Çerkes gençleri arasında, yeteri kadar tanınmadığı anlaşılmaktadır. İkinci olarak, Çerkes gençleri kimliklerini siyasal olarak ifade etme konusunda çekimserdir, bunun siyasi ayrımcılık olacağı yolunda endişe duymaktadır. Üçüncü olarak, daha önce de ifade edildiği gibi, kendi içlerindeki ideolojik/dünya görüşüne dayalı farklılıklar, sınıfsal ve iktisadi çıkar çatışmaları ve benzeri ayrılıklar nedeniyle adayın “kim” olacağı, partinin “kimler” tarafından kurulduğu gibi sorular düşüncelerini etkilemektedir. Bu gibi durumlarda, bu farklılıklara dayalı mevcut parti tercihleri, Çerkes kimliğinin önüne geçebilmektedir. Diğer yandan, Çerkes gençlerinin en azından bir kısmının, bir Çerkes partisinin varlığının Çerkesler arasındaki görüş ayrılıklarını su yüzüne çıkartarak daha belirgin hale getirmesi ve derinleştirmesi ihtimalinden endişe ettikleri de görüşmeler sırasında hissedilmiştir. Bu nedenle bir Çerkes aday tarafından veya bir Çerkes partisi tarafından temsil edilmekten çok, var olan siyasal partiler tarafından temsil edilmeye daha yatkın görünmektedirler; zaten “bir Çerkes partisi olmalı mı?” sorusuna gençlerin %54,2’sinin olumsuz yanıt vermiş olması da buna işaret etmektedir. Nitekim hükümet kurulmadığı için 01 Kasım 2015 tarihinde yinelenen seçimlerde AK Parti’nin aday olarak seçimlere katılan ve Çerkes olan Hülya Atçı Nergis milletvekili olarak seçilmiştir. Nergis’in seçilmesinde kendisinin Çerkes olmasının Çerkes topluluğunun oylarını çekmede bir miktar etkisi olsa da, bunun en önemli faktör olmadığı, adaydan çok parti tercihinin sonucu belirlediği anlaşılmaktadır.

7. Sonuç

Kayseri’de yaşayan Çerkes gençleri ile yapılan bu çalışma, daha önce de belirtildiği gibi, biri gençlerin siyasal öznelere, kurumlara ve süreçlere yönelik ilgi, bilgi ve katılmaya ilişkin sorulardan ve Çerkesleri temsil etmek üzere kurulan ÇDP ile ilgili düşünceleri, partiye ilişkin destek düzeyleri ve Çerkes kimliği ile siyaset arasında kurdukları ilişkiyi anlamaya yönelik sorulardan oluşan “siyaset”, diğeri ise Çerkesler olarak birbirleri ile ilişkileri, grup olarak kendilerinin farkında olma ve diğerlerinden ayırmaya yönelik tutumları ve davranışları, bunu sürdüren ve destekleyen kurumlarla ilişkilerini anlamaya yönelik sorulardan oluşan “kimlik” kısmı olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Bu yazıda, “siyaset” kısmında yer alan sorulara verilen cevaplar değerlendirilmiş ancak kimlik ile siyaset arasında kurdukları ilişkiyi anlayabilmek için kimlik başlığı altında yer alan soruların da bir kısmı değerlendirmelerde kullanılmıştır.

Anket ve yüzyüze derinlemesine görüşme yönteminin bir arada kullanıldığı bu çalışmada elde edilen verilerden, Kayseri’de yaşayan Çerkes gençleri arasında Çerkes kimliğinin güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu konuda cinsiyetin çok güçlü olmamakla birlikte fark yarattığı görülmektedir; erkekler kadınlara göre daha güçlü bir Çerkes kimliğine sahiptir ve bunu koruma ve sürdürmede daha isteklidir. Kimlik bu kadar güçlü hissedilmekle birlikte, kimliğin korunması

ve devamlılığına katkıda bulunabilecek faaliyetlere (Çerkes derneklerine üyelik gibi) katılımın daha düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Gençlerin siyasete ilgi, bilgi ve katılma düzeylerine bakıldığında, genel olarak siyasete ilginin düşük olduğunu görmekteyiz. Görüşülenlerin %60,5'i kendisini siyasetle ilgili bir vatandaş olarak görmediğini ifade etmiştir, aynı zamanda aktif olarak siyasete katılmayı düşünenlerin oranı da %13,2'dir. Buna karşın oy verme oranı oldukça yüksektir. %96,5 oranında oy veren bir grubun büyük kısmının kendisini siyasetle ilgili bir vatandaş olarak görmemesi, siyasetle ilgilenmenin daha çok bir partiye üye olmak, bir parti için aktif olarak çalışmak gibi oy verme dışındaki faaliyetleri içerdiğini düşündüklerini göstermektedir. Nitekim oy verme dışındaki siyasal katılım yollarının çok az kullanıldığı anlaşılmıştır. Daha önce herhangi bir seçim döneminde bir siyasi parti için aktif olarak çalışanların oranı sadece %12,3'tür. Başkasının oyunu etkilemeye çalışma konusunda oran daha yüksektir (%37) ancak görüşmelerden anlaşılmıştır ki bu tür etkileme faaliyetleri daha çok aile bireylerinin ve yakın arkadaş çevrelerinin oyunu etkileme ile sınırlıdır. Siyasal bilgi konusunda elde edilen veriler, Çerkes gençlerinin büyük kısmının farklı düzeylerde (bakan, Kayseri milletvekili, Çerkes kökenli milletvekili gibi) siyasal figürleri bildiğini göstermektedir. Siyasete ilgi, bilgi ve katılma ile ilgili verilerden elde edilen bir başka sonuç, bu konuda cinsiyetin bir miktar fark yarattığıdır. Erkekler, kadınlara göre siyasetle daha yakından ilgilenmektedir, siyasal figürlere ilişkin daha çok bilgiye sahiptir ve oy verme dışındaki katılım türlerine daha çok başvurmaktadır

Gençlerin genel ve yerel seçimlerde parti tercihinde “partinin Çerkeslere yönelik olumlu politikalara sahip olması”nın “partinin Çerkes bir adaya yer vermesi”nden daha etkili olduğu anlaşılmaktadır. Her iki durumda da yerel seçimler söz konusu olduğunda oran biraz daha yükselmektedir. Anlaşılan, Çerkes kökenli bir milletvekili yerine Çerkesleri anlayan, onların sorunlarının farkında olan ve sorunlarını çözmek isteyen bir parti daha çok tercih edilmektedir. Genel ve yerel seçimlerde parti/aday tercihinde topluluk içinde kuvvetli bir yönlendirme olmadığı, varsa da bunun topluluğun toplu oy vermesine neden olmadığı, aile üyeleri arasında da yönlendirilmiş oylamanın zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Zaten etnik, kültürel, dinsel ve mezhepsel azınlık gruplarının genel seçimlerde toplu olarak aynı partiyi/adayı desteklemelerine çok da olumlu bakmadıkları, yerel seçimlerde olumlu bakanların oranının bir miktar arttığı görülmektedir. Çerkes tanıdıklarının görüşlerinin de parti tercihini çok etkilemediği anlaşılmaktadır.

Yerel ve genel seçimlerde herhangi bir siyasi partinin programında Çerkesler ile ilgili olumlu politikalar bulunması tercihlerini önemli ölçüde olumlu etkilemekle birlikte (genel seçimlerde %58,6, yerel seçimlerde %63,4), Çerkesleri temsil eden bir partinin olmasını gerekli görenlerin oranı daha düşüktür (%44,1). Ancak Çerkeslere kota uygulaması söz konusu olduğunda olumlu bakanların oranı tekrar yükselmektedir (%65,6). Çerkes partisine karşı çıkanların gerekçeleri “ayrımcılık olur”, “gereksiz”, “karışıklık çıkar”, “kimlik üzerinden siyaset yapmayı doğru bulmuyorum” şeklinde sıralanmaktadır. Kota fikrine olumsuz bakanların gerekçeleri de benzerdir. Bu cevaplardan Çerkes gençlerinin bir kısmının Çerkeslerin ‘ayrılıkçı’ politikalar güttüğü yönünde bir inancın oluşmasından kaygı duyduğu, bir kısmının da kimlik ile siyaset arasında bir ilişki kurmayı gereksiz gördüğü, kimliğin kültürel olarak sürdürülmesini yeterli bulduğu anlaşılmaktadır. Nitekim edinilen bu kanaati, yüzyüze derinlemesine görüşmeler güçlendirmiştir. Çerkesleri temsil eden bir partinin olmasına taraftar olmayanların oranı (%54,2) ile hükümetin diğer kültürel/etnik gruplara yönelik açılım politikaları hakkında olumsuz düşünenlerin oranı (%46,3) birbirine yakındır. Ancak iki soruya birden olumsuz cevap

verenlerin oranı %26,4’tür, bu nedenle iki soruya verilen cevaplar karşılaştırılmıştır. Buna göre, Çerkesleri temsil eden bir parti olmalı mı sorusuna olumlu yanıt verenlerin %44’ü açılım politikalarını olumlu bulduklarını söylerken %44’ü de olumsuz bulduklarını söylemiştir. Çerkesleri temsil eden bir siyasi parti olmasını istemeyenlerin %39’u açılım politikalarını olumlu karşılarken, %48,8’i açılım politikalarını olumsuz karşılamaktadır. Buradan, açılım politikaları ile Çerkesleri temsil eden siyasi parti meselesini birbiri ile ilişkilendirmedikleri sonucu çıkarılabilir. Ancak diğer yandan, açılım politikalarını olumsuz bulanların bir kısmı (%16,7) Çerkesleri de kapsamadığı için olumsuz bulduklarını ifade etmiştir. Bu konuda gençlerin karmaşık duygular içinde olduğu, bir yandan Çerkeslerin kimliğinin korunmasını, sorunlarının fark edilip çözülmesini istedikleri ancak diğer yandan bir Çerkes partisi kurulması, kota uygulaması ya da açılım politikalarını desteklemeleri nedeniyle ‘ayrılıkçı’ bir grup olarak adlandırılmaktan da çekindikleri anlaşılmaktadır. Açılım politikaları ile Çerkesler için kota cevapları karşılaştırıldığında da benzer bir durum söz konusudur.

Hükümetin açılım politikalarına yönelik cevaplar Çerkesler için kota cevapları ile karşılaştırıldığında, hem Çerkesler için kota sorusuna hem de hükümetin açılım politikalarına olumlu yanıt verenlerin oranı %32,1, ikisine birden olumsuz yanıt verenlerin oranı %18,9’dur. Çerkesler için kotaya olumlu bakanların %49’u aynı zamanda hükümetin açılım politikalarını da olumlu bulmaktadır, %39,6’sı ise olumsuz bulmaktadır. Çerkesler için kotaya olumsuz bakanların %59,7’si aynı zamanda hükümetin açılım politikalarına da olumsuz bakmaktadır. Hükümetin açılım politikalarına olumlu bakanların %77,6’sı Çerkeslere kota uygulamasına olumlu bakarken, %21,3’ü olumsuz bakmaktadır.

Son olarak, Çerkesleri temsil etmek üzere kurulan ÇDP’nin varlığından, partinin desteklediği bağımsız adaydan haberdar olup olmadıkları ve adayı destekleyip desteklemediklerine ilişkin sorulara verilen cevaplar değerlendirildiğinde şu sonuçlar çıkmaktadır. ÇDP 2014 yılında kurulmuştur, bu çalışma ise 2018 yılında yapılmıştır. ÇDP aynı zamanda çalışmanın yapıldığı tarihten üç yıl önce 7 Haziran 2015 seçimlerinde bağımsız bir Çerkes adayı desteklemiştir. Buna rağmen Kayseri’de yaşayan Çerkes gençlerinin %56,8’i partiden haberdar iken %42,7’si haberdar değildir. Üstelik Çerkesleri temsil eden bir parti olmasını isteyenlerin sadece %55’i bu partiden haberdardır; buna karşın Çerkesleri temsil eden bir parti olmasını istemeyenlerin %59,3’ü partiden haberdardır. Çerkes nüfusun bu kadar yüksek olduğu Kayseri gibi bir ilde yaşayan ve Çerkes kimliğinin oldukça güçlü olduğu bir toplulukta ÇDP’nin bu kadar yüksek oranda duyulmamış olmasının birkaç nedeni olabilir. Bunlardan birisi Kayseri Çerkes gençlerinin genel olarak siyasete ilgisinin düşük olması olabilir, İkinci olarak Çerkeslerin siyasal örgütlenmesine ilgisinin düşük olması olabilir. Üçüncü olarak ÇDP kendisini tanıtmada yeterince başarılı olamamış olması akla gelmektedir. Ve nihayet görüşülenlerin önemli bir kısmının (%55,5) 18-23 grubunda yer alması ve bunların da bir kısmının seçim döneminde oy verme yaşına henüz ulaşmadıkları için konu ile ilgilenmemiş olabilecekleri düşünülebilir.

7 Haziran 2015 seçimlerinde Kayseri’den bağımsız Çerkes adayın varlığından haberdar olma oranı biraz daha yüksektir (%63,9). Seçimlerde bağımsız Çerkes adayı ÇDP desteklemiştir ancak Çerkes adayın varlığından haberdar olanların bir kısmının adayın ÇDP tarafından desteklendiğini bilmediği anlaşılmaktadır. Buradan da genel olarak siyasete ve özel olarak Çerkeslerin siyasal örgütlenmesine yönelik ilginin düşüklüğü ve parti-bağımsız aday ilişkisinin yeterince tanıtılmadığı sonucu çıkarılabilir. Adayın ismini hatırlayanların oranının (%49,3) ve adayı desteklediğini söyleyenlerin oranının (%37,7) düşüklüğü de, Çerkeslerin siyasal

örgütlenmesine duyulan ilginin zayıflığının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Elbette, adayı desteklemeyenlerin neden desteklemedikleri sorusuna verdikleri cevaplar arasında da diğerk nedenleri bulmak mümkündür. Adayı desteklemeyenlerin %26,7'si “siyasi görüşüne uymadığı için” adayı desteklemediğini ifade etmiştir. Burada, siyasi/ideolojik kimliğin veya tercihin Çerkes kimliğinin önüne geçtiği görülmektedir. %3,5 oranında “ayrımcılık olur” gerekçesiyle adayı desteklemediklerini ifade edenlerin ise daha önce sözü edilen ‘ayrılıkçı’ politika yapan bir grup olarak görülmekten duydukları rahatsızlık adayı desteklememe yönündeki tercihlerini etkilemiş olabilir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin en geniş etnik/kültürel gruplarından biri olan Çerkeslerin Cumhuriyet tarihi boyunca izledikleri Çerkes kimliğini sadece kültürel olarak devam ettirme fakat bu kimlik üzerinden siyaset yapmama eğilimini 2014 yılında bir parti kurarak değiştirdiğini ancak en azından Kayseri'de yaşayan Çerkes gençleri ölçeğinde bunu hayata geçirme konusunda hala çekimser olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Alankuş, S. ve E. Taymaz, (2010). *The formation of a Circassian diaspora in Turkey*, [Unpublished essay], Retrieved from: <https://scholar.google.com/>
- Altın, H. (2017). 19. yüzyılda Osmanlı Devleti’ne yapılan Çerkes göçleri, *Belgi*, 14(2), 580-591. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>.
- Aslan, C. (2006). Bir soykırımın adı: 1864 büyük Çerkes sürgünü, *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, 1, 103-155. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>.
- Aydemir, İ. (1988). *Kuzey Kafkaslıların göç tarihi*. Ankara: Gelişim Matbaacılık.
- Bryman, A. (1988). *Quality and quantity in social research*. London: Unwin Hyman.
- Budak, M. Y. (2014). *Ethnic identity and political participation: The case of Circassians in Uzunyayla* (Unpublished Master Thesis). Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Collet, C. (2005). Bloc voting, polarization and the panethnic hypothesis: The case of Little Saigon, *The Journal of Politics*, 67(3), 907-933. doi: 10.1111/j.1468-2508.2005.00345.x
- Doğan, A. (2019). Osmanlı devleti’nde Çerkes muhacirlerin eğitim faaliyetleri ve Ğuaze gazetesinde eğitime dair yazılar, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 142-165. doi:10.24186/vakanuvis.540688
- Driscoll, D., Yeboah, A., Salib, P. ve Rupert, D. (2007). Merging qualitative and quantitative data in mixed methods research: How to and why not, *Ecological and Environmental Anthropology*, 3(1), 18-28. Retrieved from: <https://digitalcommons.unl.edu>
- Dündar, F. (2000). *Türkiye nüfus sayımlarında azınlıklar* (2. bs.). İstanbul: Çivi Yazıları.
- Fennemma, M. ve Tillie J. (2001). Civic community, political participation and political trust of ethnic groups, *Connections*, 24(1), 26-41. doi: https://doi.org/10.1007/978-3-322-85129-1_9
- Habiçoğlu, B.(1993). *Kafkasya’dan Anadolu’ya göçler*, İstanbul: Nart Yayıncılık.
- Harris, A. S. (2020). At the borders of identity: identity construction and racial bloc voting, *Journal of Race, Ethnicity and Politics*, 5(2), 326-355. doi: <https://doi.org/10.1017/rep.2019.35>
- Hatam, N. (2009) Türkiye’de Çerkes sayısı-1. Erişim adresi: <http://www.circassiancenter.com/>
- Hotko, S.H. (2007). Importance of Russian-Turkish war of 1877-1878 for the Circassian history. In Ö. Turan (Ed.), *The Ottoman-Russian war of 1877-78* içinde (s. 221-226). Ankara: The Adyghayan Republican Institute of Humanitarian Researches.
- İğdemir, U. (1989). *Biga ayaklanması ve Aznavur olayları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Karpat, K. (2003). *Osmanlı nüfusu (1830—1914)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Karpat, K. (2004). 21 Mayıs sürgünü, *Nart Dergisi*, 21(2), 12.
- Kaya, A. (2007). Diasporada Çerkes kimliğinin dönüşümü: Değişen siyasal konjonktür karşısında yeniden tanımlanan etnik sınırlar. S. C. Mazlum ve E. Doğan (Ed.), *Sivil toplum ve dış politika: yeni sorunlar, yeni aktörler* içinde, (s. 57-76) İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kaya, A. (2004). Political participation strategies of the Circassian diaspora in Turkey, *Mediterranean Politics*, 9(2), 221-239. doi: <https://doi.org/10.1080/1362939042000221286>
- Kaya, A. (2005). Circassian diaspora in Turkey: Stereotypes, prejudices and ethnic relations. In N. K. Burçoğlu ve S. G. Miller (Ed.), *Representations of the others in the Meditarrenean world and their impact on the region*, (s. 217-240), İstanbul: The ISIS Press.
- Kaya, A. (2011). *Türkiye’de Çerkesler: diasporada geleneğin yeniden icadı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- McCarthy, J. (1988). *Ölüm ve sürgün*, İstanbul: İnkılap Kitapevi.

- Okur, M. (2016). İngiliz belgelerine göre Kırım Savaşı sonrasında Kafkasya'dan Anadolu'ya ve Balkanlara yapılan göçler, A. Köksal (Ed.), *Zamanın izleri: işgal, göç ve muhacirlik* içinde, (s. 57-76), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Özden, M. (2015, 11 Nisan). Listeler asıldı kel görüdü, *Özgür Çerkes*, Erişim adresi: <http://www.ozgurcerkes.com>
- Özden, M. (2018, 25 Haziran). TBMM'de hiç Çerkes vekil oldu mu ?, *Özgür Çerkes*, Erişim adresi: <http://www.ozgurcerkes.com>
- Özden, M. (2018). *Çerkes siyasallaşmasının öncüleri*, İstanbul: Apra Yayıncılık.
- Özgen, N. (2015). Demographic development and some cultural characteristics of Anatolian Circassians. In R. Efe, M. Ayışığı, Ö. Düzbakar ve M. Arslan (Ed.), *Turkey at the Beginning of 21st Century: Past and Present*, (s. 394-442), Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.
- Özgür, E. (2011). The North Caucasian and Abkhazian diasporas: Their lobbying activities in Turkey. In Karina Vamling (Ed.), *Caucasus Studies: Migration, Society and Language* (s. 80-87), Papers From the Conference November 28-30, 2008, Malmö University.
- Peace, T. ve Biraderi, P. A. (2015). Bloc votes and bradford: Investigating the Respect Party's campaign strategy, *British Journal of Politics and International Relations*, 17(2), 224-243. Doi: <https://doi.org/10.1111/1467-856X.12057>
- Shami, S. (1998). Circassian encounters: The self as other and the production of the homeland in the North Caucasus, *Development and Change*, 29(4), 617-646. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-7660.00093>
- Stewart, B. ve McGauvran, R. J. (2019). Structural inequality and ethnic bloc voting, *Social Science Quarterly*, 100(4), 1072-1093. doi: <https://doi.org/10.1111/ssqu.12614>
- Sunata, U. (2019). Transnational solidarity of Circassians in-between Caucasus and Middle East. In G. R. Musolf (Ed.), *Conflict and Forced Migration: Escape From Oppression and Stories of Survival, Resilience, and Hope Studies in Symbolic Interaction*, (s. 71-88), Michigan: Emerald Publishing.
- Uhlaner, C. J., B. E. Cain ve R. D. Kiewiet (1989), Political participation of ethnic minorities in the 1980s, *Political Behavior*, 11, 195-231. doi: <https://doi.org/10.1007/BF00992297>.

A STUDY ON PERCEPTIONS OF IDENTITY AND POLITICS BY THE CIRCASSIAN YOUTH IN KAYSERİ AND THEIR LEVEL OF POLITICAL INTEREST, KNOWLEDGE AND PARTICIPATION

EXTENDED SUMMARY

Objective

This study aims to explore to what extent the Circassian youth between the ages of 18-35 living in Kayseri are aware of their determining role in politics, how they establish a relationship between Circassian identity and politics, as well as their level of political interest, knowledge, and participation in general. The results derived from the research are inadequate to make generalizations about all Circassians living in Turkey or in Kayseri aged between 18-35. Rather, the study aims to grasp and picture the opinions/thoughts/feelings of the young people who define themselves as 'Circassian' or who are seen/recognized as a member of the Circassian community within the surveyed geography and under the framework of survey questions.

Literature

Although there are studies on the political participation of the Circassians in Turkey, there is no extensive literature particularly focusing on Circassians in Kayseri. The only exception to this is a graduate study about the ethnic identity and political participation of Circassians living in Uzunyayla. Therefore, the study is aimed to contribute to the literature in this field.

Methodology

The research was carried out in Kayseri province, between May 15, 2018-August 18, 2018 in Kayseri city-center, Pınarbaşı town, and 13 villages through a questionnaire survey and face-to-face interview with 227 Circassians between the ages of 18-35. 88 women (38,8%) and 139 (61,2%) men agreed to participate in the survey. Participants were accessed via the snowball method. During the face-to-face interviews, a survey questionnaire including 111 questions was filled out. Although the questions were structured beforehand, the interviews were conducted in a free and conversational atmosphere, thus allowing the interviewee to express himself more comfortably.

Findings

The findings of the survey indicate that the Circassian identity is strong among Circassian youth living in Kayseri. Although Circassian identity is felt strongly, it is understood that participation in community activities that can contribute to the protection and continuity of the identity is lower. Considering the interest, knowledge, and participation levels of young people in politics, the interest in politics was found to be generally low. 60,5% of the interviewees stated that they do not see themselves as a citizen interested in politics, and the rate of those who think to participate actively in politics is 13,2%. However, the voting rate among the

respondents is considerably high. While positive policies regarding Circassians in the program of any political party in local and general elections significantly affect the voting preferences of the respondents (58,6% in general elections, 63,4% in local elections), the rate of those who think it necessary to have a distinct political party representing Circassians is lower (44,1%). However, when it comes to the adoption of quotas policy by political parties for Circassian candidates in the elections, the rate of positive views rises again (65,6%). The rate of being aware of an independent Circassian candidate in Kayseri for the June 7, 2015 elections is slightly higher (63,9%). The ÇDP supported this independent Circassian candidate in the elections, but some of those being aware of the independent Circassian candidate do not know that the candidate was supported by the ÇDP.

Conclusion

The tendency of avoiding identity politics and keeping the organizational activity within the limits of cultural preservation by the Circassians, one of the largest ethnic and cultural groups in Turkey, throughout the Republican period seems to be changed with the establishment of a political party in 2014. Nevertheless, overall evaluation of the findings related to their perception of the interrelation between identity and politics bring us to the conclusion that the most part of Circassian youth living in Kayseri is still hesitant about dealing with political activities through the Circassian identity.